

১৪১

নৈবেদ্য ।

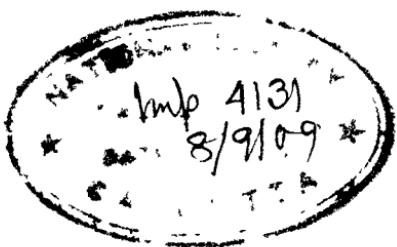
শ্রীরবীন্দ্রনাথ ঠাকুর ।

— Rambodhan C
আদি আঙ্গসমাজ বক্তৃ
শ্রীনেবেন্দ্রনাথ ভট্টাচার্য দ্বারা মুদ্রিত ।

৫মেং অপার চিংপুর গ্রোড় ।

আয়াচ, ১৩০৮ সাল ।

মুল্য ১ টাকা ।

এই কাব্যগ্রন্থ
পরম পূজ্যপাদ পিতৃদেবের
শ্রীচরণকমলে উৎসর্গ
করিলাম ।

আঁষাঢ়
১৩০৮ ।

ମୈବେଦ୍ୟ ।

ପ୍ରତିଦିନ ଆମି ହେ ଜୀବନସ୍ଥାମା
ଦୀଢ଼ାବ ତୋମାରି ସମ୍ମୁଖେ !
କରି ଝୋଡ଼କର ହେ ଭୁବନେଶ୍ୱର
ଦୀଢ଼ାବ ତୋମାରି ସମ୍ମୁଖେ !

ତୋମାର ଅପାର ଆକାଶେର କ୍ଷଳେ
ବିଜନେ ବିରଳେ ହେ—
ନୟ ହଳୟେ ନୟନେର ଜ୍ଵଳେ
ଦୀଢ଼ାବ ତୋମାରି ସମ୍ମୁଖେ !

তোমার বিচিৰ এ ভৱ সংসাৱে
 কৰ্ম্ম পারাবাৰ পাৱে হে,
 নিখিল জগত-জনেৱ মাৰাৱে
 দাঢ়াব তোমারি সম্মথে !

তোমার এ ভৱে মোৱ কাজ ষবে
 সমাপন হবে হে
 ওঁগেৱ রাজৱাহ একাকী নীৱবে
 দাঢ়াব তোমারি সম্মথে ,

୨

ଆମାର ଏ ସରେ ଆପନାର କରେ
ଗୃହଦୀପଥାନି ଆଲୋ !

ମୁଖ ତଥଶୋକ ମାର୍ଗକ
ନିର୍ଭିଯା ତୋମାରି ଆଲୋ !

କୋଣେ କୋଣେ ଯ ତୁ ଲୁଫାନ ଅନ୍ଧାର
ମରକ୍ ଧନ୍ୟ ହୁୟେ
ତୋମାରି ପୁଣ୍ୟ ଆଲୋକେ ବସିଯା
ପ୍ରିସିଜନେ ବାସି ଭାଲୋ !

ଆମାର ଏ ସରେ ଆପନାର କରେ
ଗୃହଦୀପଥାନି ଆଲୋ !

ପରଶ ମଣିର ଅଦୀପ ତୋମାର
 ଅଚପଳ ତାର ଜ୍ୟୋତି,
 ମୋନା କରେ ନିକ୍ଷ ପଳକେ ଆମାର
 ସବ କଲଙ୍କ କାଳୋ !
 ଆମାର ଏ ସରେ ଆପନାର କରେ
 ଗୃହଦୀପଥାନି ଜାଳୋ !

ଆମି ଯତ ଦୌପ ଜାଲି, ଶୁଧୁ ତାର
 ଜାଲା ଆବ ଶୁଧୁ କାଳୀ,
 ଆମାର ସରେବ ଦୁର୍ଵାରେ ଶିରରେ
 ତୋମାରି କିରଣ ଢାଳୋ !
 ଆମାର ଏ ସରେ ଆପନାର କରେ
 ଗୃହଦୀପଥାନି ଜାଳୋ !

୩

ନିଶ୍ଚିଥଶୟନେ ଭେବେ ରାଖି ମନେ
ଓ ଗୋ ଅନ୍ତରଧାରୀ,
ପ୍ରଭାତେ ପ୍ରଥମ ନୟନ ମେଲିଯା
ତୋମାରେ ହେବିବ ଆମି,
ଓଗୋ ଅନ୍ତରଧାରୀ !

ଜୀଗିଯା ବସିଯା ଶୁଭ ଆଲୋକେ,
ତୋମାର ଚରଣେ ନିରିଯା ପୁଲକେ,
ମନେ ଭେବେ ରାଖି ଦିନେର କର୍ତ୍ତା
ତୋମାରେ ସଂପିବ ସାମୀ,
ଓଗୋ ଅନ୍ତରଧାରୀ !

ଦିନେର କର୍ମ ସାଧିତେ ସାଧିତେ
 କ୍ଷମେ କ୍ଷମେ ଭାବି ମନେ
 କର୍ମ ଅନ୍ତେ ସଙ୍କ୍ଷ୍ୟାବେଲାସ
 ସମ୍ପଦ ତୋମାର ମନେ ।

ସଙ୍କ୍ଷ୍ୟାବେଲାସ ଭାବି ବଦେ ସରେ
 ତୋମାର ନିଶ୍ଚୀଥ-ଦିରାମ-ସାଗରେ
 ଆନ୍ତପ୍ରାଣେର ଭାବନା ବେଦନା
 ନୀରବେ ସାଇବେ ନାମ,
 ଓଗୋ ଅନ୍ତରଧାମୀ !

୪

ତୋମାରି ରାପିଣୀ ଜୀବନକୁଞ୍ଜେ
ବାଜେ ସେନ ସଦୀ ବାଜେ ଗୋ !
ତୋମାରି ଆସନ ହନୟପଦ୍ମେ
ରାଜେ ସେନ ସଦା ରାଜେ ଗୋ !

ତବ ଲଳନ ଥକିମୋଦିତ
ଫିରି ଶୁନ୍ଦର ଭୁଧନେ,
ତବ ପଦରେଣୁ ମାର୍ଖ ଲାରେ ତଙ୍କ
ମାଜେ ସେନ ସଦା ମାଜେ ଗୋ !

ତୋମାୟି ରାପିଣୀ ଜୀବନକୁଞ୍ଜେ
ବାଜେ ସେନ ସଦୀ ବାଜେ ଗୋ !

সৰ বিদ্বৰ দূৰে বাঁৰ ধেন
 তব মঙ্গলমঞ্জে,
 বিকাশে মাধুরী হনয়ে বাহিৰে
 তব সঙ্গীত ছলে !
 তব নিৰ্মল নৌৱ হাস্য
 হেৱি অহৰ বাাপিয়া,
 তব গৌৱবে সকল গৰ্ব
 লাজে ধেন সদা লাজে গো !

তোমাৰি রাগিণি জীবনকৃষ্ণে
 বাজে ধেন সদা বাজে গো !

୧

ଯଦି ଏ ଆମାର ହୃଦୟ ଦୁଇର
ବନ୍ଧୁ ରହେ ଗୋ କତ୍ତ,
ଦାର ଭେଣେ ତୁମି ଏସୋ ମୋର ପ୍ରାଣେ
ଫିରିଯା ଯେଉଁନା ପତ୍ତ !

ଯଦି କୋନ ଦିନ ଏ ବିଶାର ତାରେ
ତୁ ପିଷ୍ଟନାମ ନାହି ଝଙ୍କାରେ,
ଦୟା କରେ ତୁମି କ୍ଷଣେକ ଦୀଡାରୋ
ଫିରିଯା ଯେଉଁନା ପତ୍ତ !

তব আহ্বানে এনি কভু মোর
 নাহি ভেঙে ঘায় সুপ্তির ঘোর
 বজ্জবেদনে জাগায়ো আমায়,
 ফিলিয়া ঘেয়োনা প্রচ !

এনি কোন দিন তোমার আসনে
 আর কাহারেও বসাই যতনে,
 চির দিবসের হে রাজা আমার
 ফিলিয়া ঘেয়োনা প্রচ !

୬

ସଂମାର ସବେ ମନ କେଡ଼େ ଲୟ
 ଜାଗେ ନା ସଥନ ପ୍ରାଣ
 କ୍ଷତିନୋ ହେ ନାଥ ପ୍ରେଗନି ତୋମାୟ
 ଗାହି ବଦେ ତବ ଗାନ !
 ଅନ୍ତରସାମୀ କ୍ଷମ ମେ ଆମାର
 ଶୃଦ୍ଧାମନେର ବୃଥା ଉପହାର,
 ପୁଷ୍ପବିହୀନ ପୂଜୀ ଆୟୋଜନ
 ଭକ୍ତିବିହୀନ ତାନ,
 ସଂମାର ସବେ ମନ କେଡ଼େ ଲୟ
 ଜାଗେ ନା ସଥନ ପ୍ରାଣ !

ଭାକି ତବ ନାମ ଶୁଣ କହେ,
 ଆଶା କରି ପ୍ରାଗପଶେ
 ନିରିଡ଼ ପ୍ରେମେର ସରସ ବରସା
 ସଦି ଲେଖେ ଆସେ ମନେ !
 ମହମା ଏକଦା ଆପନା ହଇଲେ
 ଭରି ଦିବେ ତୁମି ତୋମାର ଅମୃତେ
 ଏହି ଭରସାଯ କରି ପଦତଳେ
 ଶୁଣ୍ୟ ହନ୍ତର ଦାନ,
 ସଂସାର ସବେ ମନ କେଡ଼େ ଲୟ
 ଜାଗେ ନା ସଥନ ପ୍ରାଣ !

୭

ଜୀବନେ ଆମାର ଯତ ଆନନ୍ଦ
ପେଖେଛି ଦିବସରାତ
ସଥାର ମାଝାରେ ତୋମାରେ ଆଜିକେ
ଅସରିବ ଜୀବନନାଥ ।

ଯେ ଦିନ ତୋମାର ଜଗଂ ନିରଥି
ହରସେ ପରାଣ ଉଠେଛେ ପୁଣକି',
ମେଦିନ ଆମାର ନୟନେ ହେଲେ
ତୋମାରି ନୟନପାତ ।

ସବ ଆନନ୍ଦ ମାଝାରେ ତୋମାରେ
ଅସରିବ ଜୀବନନାଥ !

୨

ବାର ବାର ତୁମি ଆପନାର ହାତେ

ସ୍ଵାଦେ ଗଙ୍କେ ଓ ଗାନେ

ବାହିର ହିତେ ପରଶ କରେଛ

ଅନ୍ତର ମାର୍ଖାନେ ।

ପିତା ମାତା ଭାତା ପ୍ରିୟ ପରିବାର,

ନିତ୍ୟ ଆମାର, ପୃତ୍ର ଆମାର,

ମକଳେର ସାଥେ ହଦୟେ ପ୍ରବେଶି

ତୁମି ଆହୁ ମୋର ସାଥ !

ସବ ଆନନ୍ଦ ମାର୍ଖାରେ ତୋମାରେ

ଆରିବ ଜୀବନନାଥ !

—

୮

କାବ୍ୟେର କଥା ବିଧା ପଡ଼େ ସଥା
ଛନ୍ଦେର ବିଧନେ,
ପରାଣେ ତୋମାୟ ଧରିଯା ରାଖିବ
ମେହି ମତ ସାଧନେ !

କାପାଯେ ଆମାର ନଦୟେର ସୀମା
ବାଜିବେ ତୋମାର ଅସୀମ ମହିମା,
ଚିରବିଚିତ୍ର ଆନନ୍ଦକୁପେ
ଧରା ଦିବେ ଜୀବନେ,
କାବ୍ୟେର କଥା ବିଧା ପଡ଼େ ସଥା
ଛନ୍ଦେର ବିଧନେ !

ଆମାର ତୁଳ୍ଳ ଦିନେର କର୍ଷେ
 ତୁମି ଦିବେ ଗରିମା,
 ଆମାର ତହୁଁ ଅଣୁତେ ଅଣୁତେ
 ରବେ ତବ ପ୍ରତିମା ।
 ସକଳ ପ୍ରେମେର ସେହେର ମାଝାରେ
 ଆସନ ସୌମିକ ହନ୍ଦୟ-ରାଜୀରେ,
 ଅସୀମ ତୋମାର ଭୁବନେ ରହିଯା
 ରବେ ମମ ଭବନେ,
 କାବ୍ୟେର କଥା ବୀଧା ରହେ ଯଥା
 ଛନ୍ଦେର ବୀଧନେ !

୯

ନା ବୁଝେଓ ଆମି ବୁଝେଛି ତୋମାରେ
 କେମନେ କିଛୁ ନା ଜାଣି ।
 ଅର୍ଥେର ଶେଷ ପାଇ ନା, ତବୁଓ
 ବୁଝେଛି ତୋମାର ବାଣୀ ।

ନିଶ୍ଚାସେ ମୋର ନିମେଷେର ପାତେ,
 ଚେତନା ବେଦନା ଭାବନା ଆଧାତେ,
 କେ ଦେଇ ସର୍ବଶରୀରେ ଓ ମନେ
 ତବ ସଂବାଦ ଆନି !

ନା ବୁଝେଓ ଆମି ବୁଝେଛି ତୋମାରେ
 କେମନେ କିଛୁ ନା ଜାଣି !

ତବ ରାଜସ୍ତଳୋକ ହତେ ଲୋକେ,
ମେ ବାରତା ଆମି ପେଯେଛି ପଲକେ
ହନ୍ଦି ମାଝେ ସବେ ହେରେଛି ତୋମାର
ବିଶେର ରାଜଧାନୀ ।
ନା ବୁଝେ ଓ ଆମି ବୁଝେଛି ତୋମାରେ
କେମନେ କିଛୁ ନା ଜାନି !

ଆପନାର ଚିତେ ନିବିଡ଼ ନିହତେ
ସେଥାଏ ତୋମାରେ ପେଯେଛି ଜାନିତେ
ମେଥାଯ ସକଳି ହିଂର ନିର୍ବିକ
ଭାଷା ପରାନ୍ତ ମାନି ।
ନା ବୁଝେ ଓ ଆମି ବୁଝେଛି ତୋମାରେ
କେମନେ କିଛୁ ନା ଜାନି !

୧୦

ସାରୀ କାହେ ଆଛେ ତାରୀ କାହେ ଥାକୁ,
 ତାରୀ ତ ପାବେ ନା ଜାନିତେ
 ତାହାଦେର ଚେଯେ ତୁମି କାହେ ଆଛୁ
 ଆମାର ହୃଦୟଥାନିତେ !

ସାରା କଥା ବଲେ ତାହାବା ବଲୁକୁ,
 ଆମି କାହାରେଓ କରି ନା ଦିନୁଥ,
 ତାରୀ ନାହିଁ ଜାନେ ଭରୀ ଆଛେ ପ୍ରାଣ
 ତବ ଅକଥିତ ବାଣୀତେ !

ନୀରବେ ନିମ୍ନତ ରଯେଛ ଆମାର
 ନୀରବ ହୃଦୟଥାନିତେ !

তোমার শাগিয়া কারেও হে প্রভু
 পথ ছেড়ে দিতে বলিব না কভু,
 যত প্রেম আছে সব প্রেম মোরে
 তোমা পানে রবে টানিতে।
 সকলের প্রেমে রবে তব প্রেম
 আমাৰ হৃদয়খানিতে।

সবাৰ সহিতে তোমাৰ বাঁধন
 হেৱি যেন সদা এ মোৰ সাধন,
 সবাৰ সঙ্গে পারে যেন মনে
 তব আৱাধনা আনিতে !
 স্বাৰ মিলনে তোমাৰ মিলন
 জাগিবে হৃদয়খানিতে।

୧୧

ଆଂଧାରେ ଆସୁତ ସନ ସଂଶୟ
ବିଷ କରିଛେ ଗୋମ,
ତାରି ମାଝଥାମେ ସଂଶୟାତୀତ
ପ୍ରତ୍ୟୟ କରେ ବାସ ।

ବାକୋର ବଡ଼, ତର୍କେର ଧୂଲି,
ଅନ୍ଧବୁଦ୍ଧି ଫିରିଛେ ଆକୁଳି,
ପ୍ରତ୍ୟୟ ଆଛେ ଆପନାର ମାଝେ
ନାହିଁ ତାର କୋନ ଆସ ।

সংসার পথে শত সক্ষট
 ঘুরিছে ঘূর্ণবায়ে
 তারি মাঝগানে আচলা শান্তি
 অমর তরুচ্ছায়ে ।

নিন্দা ও ক্ষতি মৃত্যু বিগ্রহ
 কঠ বিষবাণ উড়ে অহরহ
 শির যোগাসনে চির আনন্দ
 তাহার নাহিক নাশ ॥

୧୨

ଅମଲ କମଳ ମହଜେ ଜଲେର କୋଳେ
 ଆନନ୍ଦେ ରହେ ଫୁଟିଆ ;
 ଫିରିତେ ନା ହୟ ଆଲୟ କୋଥାଯ ବଲେ’
 ଧୂଲାୟ ଧୂଲାୟ ଲୁଟିଆ !
 ତେମନି ମହଜେ ଆନନ୍ଦେ ହରଷିତ
 ତେମାର ମାଝାରେ ରବ ନିରଥ ଚିତ,
 ପୃଜା-ଶତଦଳ ଆପନି ଦେ ବିକଶିତ
 ସବ ସଂଶୟ ଟୁଟିଆ !

কোথা আছ তুমি পথ না খুঁজিব কভু,
 শুধাব নীকোন পথিকে।
 তোমারি মাঝারে ভর্মিব ফিরিব প্রভু
 যখন ফিরিব যেদিকে।
 চলিব যখন তোমার আকাশ গেহে
 তব আনন্দপ্রবাহ লাগিবে দেহে,
 তোমার পবন স্থার মতন স্বেহে
 বক্ষে আসিবে ছুটিয়া।

୧୩

ମକଳ ଗର୍ବ ଦୂର କରି ଦିବ,
ତୋମାର ଗର୍ବ ଛାଡ଼ିବ ନା !
ସବାରେ ଡାକିଯା କହିବ, ସେ ଦିନ
ପାବ ତବ ପଦ-ରେଣୁକଣା !

ତବ ଆହ୍ଵାନ ଆସିବେ ସଥନ
ମେ କଥା କେମନେ କରିବ ଗୋପନ ?
ମକଳ ନାକ୍ୟ ମକଳ କର୍ଷେ
ପ୍ରକାଶିବେ ତବ ଆରାଧନା ।

ମକଳ ଗର୍ବ ଦୂର କରି ଦିବ,
ତୋମାର ଗର୍ବ ଛାଡ଼ିବ ନା !

যତ ମାନ ଆମି ପେହେଛି ଯେ କାଜ
 ସେ ଦିନ ସକଳି ଯାବେ ଦୂରେ ।
 ଶୁଦ୍ଧ ତବ ମାନ ଦେହେ ମନେ ମୋର
 ବାଜିଯା ! ଉଠିବେ ଏକ ଶୁରେ ।
 ପଥେର ପଥିକ ସେଓ ଦେଖେ ଯାବେ
 ତୋମାବ ବାରତା ମୋର ମୁଖଭାବେ,
 ଭବମଂଦାର-ବାତାଯନ ତଲେ
 ବସେ ରବ ସବେ ଆନମନା !

ସକଳ ଗର୍ବ ଦୂର କରି ଦିବ,
 ତୋମାର ଗର୍ବ ଛାଡ଼ିବ ନା ।

୧୪

ତୋମାର ଅମୀମେ ପ୍ରାଣ ମନ ଲଘେ
 ସତ ଦୂରେ ଆମି ଯାଇ
କୋଥାଓ ହୁଏ କୋଥାଓ ମୃତ୍ୟୁ
 କୋଥା ବିଚ୍ଛେଦ ନାହି ।

ମୃତ୍ୟୁ ଦେ ଧରେ ମୃତ୍ୟୁର ରୂପ,
ହୁଏ ଦେ ହୁଏ ହୁଏର କୃପ
ତୋମା ହତେ ସବେ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ହସେ
 ଆପନାର ପାନେ ଚାଇ ।

হে পূর্ণ তব চরণের কাছে
 যাহা কিছু সব আছে আছে আছে,
 নাই নাই ভয় মে শুধু আমারি
 নিশি দিন কাঁদি তাই ।

অস্ত্র-শানি, সংসার-ভার
 পলক ফেলিতে কোথা একাকার,
 তোমার স্বরূপ জীবনের মাঝে
 রাখিবারে যদি পাই ।

୧୫

ଆଧାର ଆସିତେ ରଜନୀର ଦୀପ
ଜ୍ଞେନେଛିଲୁ ସତଗୁଣି—
ନିରୀଳ, ରେ ମନ, ଆଜି ମେ ନିରୀଳ
ମକଳ ହୃଦୟାର ଥୁଳି !

ଆଜି ମୋର ସରେ ଜାନି ନା କଥନ
ପ୍ରଭାତ କରେଛେ ରବିର କିରଣ,
ମାଟିର ଅଦ୍ଵୀପେ ନାହିଁ ପ୍ରୋଜନ,
ଧୂଲାୟ ହୋକ୍ ମେ ଧ୍ରୁଣି !

ନିରୀଳ, ରେ ମନ, ରଜନୀର ଦୀପ
ମକଳ ହୃଦୟାର ଥୁଳି !

ରାତ୍ରି ରାତ୍ରି ଆଜି ତୁଳିଯୋନୀ ସୁର
 ଛିମ୍ବ ବୀଣାର ତାରେ !
 ନୀରବେ, ରେ ମନ, ଦୀଡାଓ ଆସିଆ
 ଆପନ ବାହିର ଦ୍ୱାରେ !

ଶୁଣ ଆଜି ପ୍ରାତେ ସକଳ ଆକାଶ
 ସକଳ ଆଲୋକ ସକଳ ବାତାଦ
 ତୋମାର ହଇୟା ଗାହେ ସଞ୍ଚୀତ
 ବିରାଟ୍ କଷ୍ଟ ତୁଳି' !

ନିବାଓ ନିବାଓ ରଜନୀର ଦୌପ
 ସକଳ ଦୟାର ଗୁଲି' !

୧୬

ଭକ୍ତ କରିଛେ ପ୍ରଭୁର ଚରଣେ
ଜୀବନ ସମର୍ପଣ,
ଓରେ ଦୀନ ତୁଇ ଘୋଡ଼ କର କରି
କବୁ ତାହା ଦରଶନ !

ମିଳନେର ଧାରା ପଡ଼ିତେଛେ ଝରି,
ବହିସା ଯେତେଛେ ଅମୃତ ଲହରୀ,
ଭୂତଲେ ମାଥାଟି ରାଖିଯାଇ, ଲହରେ
ଶୁଭାଶିଷ ବୁରିଷଣ !

ଭକ୍ତ କରିଛେ ପ୍ରଭୁର ଚରଣେ
ଜୀବନ ସମର୍ପଣ !

ওই খৈ আশোক পড়েছে তাহার
 উদার ললাট দেশে
 মেধা হতে তারি একটি রশি
 পড়ুক মাথায় এসে !
 চারি দিকে তার শাস্তিমাগর
 স্থির হয়ে আছে ভরি চরাচর,
 ক্ষণকাল তরে দাঢ়াওরে তীরে
 শাস্তি করবে মন !

ভক্ত করিছে প্রভুর চরণে
 জীবন সমর্পণ !

୧୭

ଅନ୍ନ ଲଇଁଆ ଥାକି, ତାଇ ମୋର
ସାହା ସାର ତାହା ସାର !
କଗାଟୁକୁ ମଦି ହାରାଯ ତା' ଲଞ୍ଚେ
ପ୍ରାଣ କରେ ହାଯ ହାଯ !

ନଦୀତଟ ସମ କେବଳି ବୃଥାଇ
ପ୍ରବାହ ଆଁକଡ଼ି ଢାଖିଦାରେ ଚାଇ,
ଏକେ ଏକେ ବୁକେ ଆସାତ କରିଯା।
ଟେଉ ଗୁଣି କୋଥା ଧାର !

ଅନ୍ନ ଲଇଁଆ ଥାକି, ତାଇ ମୋର
ସାହା ସାର ତାହା ସାର !

ଯାହା ସାମ ଆର ଯାହା କିଛୁ ଥାକେ
 ସବ ଯଦି ଦିଇ ସଂପିଳା ତୋମାକେ
 ତବେ ନାହି କ୍ଷର, ସବି ଜେଗେ ରଙ୍ଗ
 ତବ ମହା ମହିମାୟ !
 ତୋମାତେ ରଖେଛେ କତ ଶଶିଭାଲୁ,
 କିନ୍ତୁ ନା ହାରାୟ ଅଣୁ ପରମାଣୁ,
 ଆମାର କୁନ୍ଦ ହାରାଧନଞ୍ଜଳି
 ରବେ ନା କି ତବ ପାୟ ?

ଅନ୍ନ ଲଇଯା ଥାର୍କି, ତାଇ ମୋର
 ଯାହା ସାମ ତାହା ସାମ !

୧୮

ପାଠାଇଲେ ଆଜି ମୃତ୍ୟୁର ଦୂତ
ଆମାର ସରେର ଦୀର୍ଘ,
ତଥ ଆହୁତାନ କରି ମେ ବହନ
ପାର ହେଁ ଏଳ ପାରେ ।

ଆଜି ଏ ରଜନୀ ତିମିର-ଆଁଧାର,
ଭୟ-ଭାରାତୁର ହୃଦୟ ଆମାର,
ତବୁ ଦୀପହାତେ ଖୁଲି ଦିଯା ଦାର
ନମିଯା ଲଇବ ତାରେ ।

ପାଠାଇଲେ ଆଜି ମୃତ୍ୟୁର ଦୂତ
ଆମାର ସରେର ଦୀର୍ଘ !

পুঁজিৰ তাহারে ঘোড়ৰ কৰি
ব্যাকুল নয়ন জলে ;
পুঁজিৰ তাহারে, পরাণেৰ ধন
সঁপিয়া চৱগতলে !
আদেশ পালন কৰিযা তোমারি
ঘাবে সে আমাৰ প্ৰভাত 'আধাৰি',
শৃংভৰনে বসি তব পায়ে
অৰ্পিৰ আপনাৰে !

পাঠাইলে আজি মৃত্যুৰ দৃত
আমাৰ ঘৰেৰ দ্বাৰে !

୧୯

ଅତିଦିନ ତବ ଗାଥା

ଗାବ ଆମି ହୁମଧୁର,
ତୁମି ଘୋରେ ଦାଓ କଥା,
ତୁମି ଘୋରେ ଦାଓ ହୁର !

ତୁମି ସଦି ଧାକ ମନେ
ବିକଚ କମଳାସନେ,
ତୁମି ସଦି କର ଆଣ
ତବ ପ୍ରେମେ ପରିପୂର—

ଅତିଦିନ ତବ ଗାଥା

ଗାବ ଆମି ହୁମଧୁର !

তুমি যদি শোন গান
 আমাৰ সমুখে থাকি,
 নৃধা বদি কৱে দান
 তোমাৰ উদ্বাৰ অঁধি,
 তুমি যদি হৃথপৱে
 রাখ হাত মেহভৱে,
 তুমি যদি স্বৰ্থ হতে
 দস্ত কৱহ দূৰ—
 প্ৰতিদিন তব পাথা
 গাব আৰি স্বমধুৱ !
 —————

୨୦

ତୋମାର ପତାକା ସାରେ ଦାଓ, ତାରେ
 ସହିବାରେ ଦାଓ ଶକ୍ତି !
 ତୋମାର ସେବାର ମହେ ଗ୍ରାମ
 ସହିବାରେ ଦାଓ ଭକ୍ତି !
 ଆମି ତାଇ ଚାଇ ଭରିଯା ପରାଣ
 ହୁଅଥରି ସାଥେ ହୁଅଥର ତ୍ରାଣ,
 ତୋମାର ହାତେର ବେଦନାର ଦାନ
 ଏଡ଼ାରେ ଚାହି ନା ମୁକ୍ତି !
 ହୁଥ ହବେ ମୋର ମାଧ୍ୟାର ମାଣିକ
 ସାଥେ ସଦି ଦାଓ ଭକ୍ତି !

ଯତ ଦିତେ ଚାଓ କାଜ ଦିଲୋ, ଯଦି
 ତୋମାରେ ନା ଦାଓ ଭୁଲିତେ,—
 ଅନ୍ତର ଯଦି ଜଡ଼ାତେ ନା ଦାଓ
 ଜାଳ-ଜଙ୍ଗଳ ଶୁଲିତେ !
 ବାଖିରୋ ଆମାର ଯତ ଖୁସି ଡୋରେ,
 ମୁକ୍ତ ରାଖିରୋ ତୋମା ପାନେ ମୋରେ,
 ଧୂମାଯ ରାଖିରୋ, ପବିତ୍ର କରେ’
 ତୋମାର ଚରଣ ଧୂଲିତେ !
 ଭୂଲାରେ ରାଖିରୋ ସଂମାର ତଳେ,
 ତୋମାରେ ଦିଲୋନା ଭୂଲିତେ !

ଯେ ପଥେ ସୁରିତେ ଦିଶେଛ ସୁରିବ,
ଯାଇ ସେନ ତବ ଚରଣେ !
ସବ ଶ୍ରମ ଯେନ ବହି ଲାଗ ମୋରେ
ସକଳ-ଆନ୍ତି-ହରଣେ !
ହର୍ଗ୍ରମ-ପଥ ଏ ଭବ-ଗହନ,
କତ ତ୍ୟାଗ ଶୋକ ବିରହ ଦହନ,
ଜୀବନେ ମରଣ କରିଯା ବହନ
ଆଣ ପାଇ ସେନ ମରଣେ !
ସକ୍ଷ୍ୟାବେଳାୟ ଲଭି ଗୋ କୁଳାଙ୍ଗ
ନିଧିଜ-ଶରଣ-ଚରଣେ !

୨୧

ଘାଟେ ବସେ ଆଛି ଆନ-ମନା,
ଯେତେହେ ବହିଆ ଶୁମୟ !
ଏ ବାତାସେ ତରୀ ଭାସାବ ନା
ତୋମା ପାନେ ଯଦି ନାହି ବୟ !

ଦିନ ଯାଏ ଓ ଗୋ ଦିନ ଯାଏ,
ଦିନମଣି ଯାଏ ଅଣେ !
ନାହି ହେବି ବାଟ, ଦୂରତ୍ତୀରେ ମାଠ
ଧୂମର ଗୋଧୂଳି-ଧୂଲିମୟ !

ଘରେର ଠିକାନା ହଲନା ଗୋ !
ମନ କରେ ତବୁ ଯାଇ ଯାଇ !
ଝବତାରା ତୁମି ଯେଥେ ଜାଗୋ !
ମେ ଦିକେର ପଥ ଚିନି ନାଇ !
ଏତଦିନ ତରୀ ବାହିଲାମ,
ବାହିଲାମ ତରୀ ଯେ ପଥେ
ଶତବାର ତରୀ ଡୁରୁଡୁରୁ କରି'
ମେ ପଥେ ଭରସା ନାହି ପାଇ !

ତୀର ମାଥେ ହେବ ଶକ୍ତ ଡୋରେ
 ବୀଧା ଆଛେ ମୋର ତରୀଥାନ !
 ରମି ଖୁଲେ ଦେବେ କବେ ମୋରେ
 ଭାସିତେ ପାରିଲେ ସାଂଚେ ପ୍ରାଣ !
 କୋଥା ବୁକଜୋଡ଼ା ଖୋଲା ହାଓଯା,
 ସାଂଗରେର ଖୋଲା ହାଓଯା କଇ !
 କୋଥା ମହାଗାନ ଭରି ଦିବେ କାନ,
 କୋଥା ସାଂଗରେ ମହାଗାନ !

୨୨

ମଧ୍ୟାହ୍ନେ ନଗର ସାଥେ ପଥ ହତେ ପଥେ
 କର୍ମବନ୍ୟା ଧାର୍ଯ୍ୟ ସବେ ଉଦ୍‌ଦେଲିତ ଶ୍ରୋତେ
 ଶ୍ରତ ଶାଖା ପ୍ରଶାଖାଯ ;—ନଗରେର ନାଡ଼ୀ
 ଉଠେ କ୍ଷୀତ ତଥ ହୟେ, ନାଚେ ମେ ଆହାତି
 ପାଷାଣ ଭିତ୍ତିର ପରେ ; ଚୌଦିକ ଆକୁଳି
 ଧାର ପାହ, ଛୁଟେ ରଥ, ଉଡ଼େ ଶୁଫ୍ର ଧୂଳି,

তথন সহসা হেরি মুদিয়া নয়ন
 মহা জনারণ্যমারে অনস্ত নিজন
 তোমার আসনখানি,—কোলাহল মারে
 তোমার নিঃশব্দ সত্তা নিষ্ঠকে বিরাজে ।
 সব ছুঁথে, সব স্মুথে, সব ঘরে ঘরে,
 সব চিত্তে, সব চিন্তা সব চেষ্টা পরে
 যতদূর দৃষ্টি যায় শুধু যায় দেখা
 হে সঙ্গবিহীন দেব, তুমি বসি একা !

୨୩

ଆଜି ହେମନ୍ତେର ଶାନ୍ତି ବାଣ୍ପ ଚାଚରେ ।

ଜନଶୂନ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରମାଝେ ଦୀପି ଦ୍ଵିପହରେ
ଶକ୍ତିହୀନ ଗତିହୀନ ସ୍ତରତା ଉଦାର
ରଯେଛେ ପଡ଼ିଯା ଶ୍ରାନ୍ତ ଦିଗନ୍ତପ୍ରସାର
ସ୍ଵର୍ଗଭାବ ଡାନା ମେଲି । କ୍ଷୀଣ ନଦୀରେଥା
ନାହିଁ କରେ ଗାନ ଆଜି, ନାହିଁ ଲେଖେ ଲେଖା
ବାଲୁକାର ତଟେ । ଦୂରେ ଦୂରେ ପଞ୍ଜୀ ଯତ
ମୁଦିତ ନୟନେ ରୋଜୁ ପୋହାଇତେ ରତ
ନିଜାର ଅଳ୍ପ ଝାନ୍ତ । ଏହି ସ୍ତରତାର

ଶୁଣିତେହି ହୃଦେ, ଧୂଳାର ଧୂଳାର,
 ମୋର ଅଙ୍ଗେ ରୋମେ ରୋମେ, ଲୋକେ ଲୋକାନ୍ତରେ
 ଗହେ ଶୂର୍ଯ୍ୟ ତାରକାର ନିତ୍ୟକାଳ ଧରେ'
 ଅଗୁ ପରମାଗୁଦେର ନୃତ୍ୟକଲରୋଳ,—
 ତୋମାର ଆମନ ସେଇ ଅନସ୍ତ କଲୋଳ !

୨୪

ହାଥେ ମାଝେ କତବାର ତାବି କରୁଛିଲ
ଆଜି ନଷ୍ଟ ହଲ ବେଳା, ନଷ୍ଟ ହଲ ଦିନ ।

ନଷ୍ଟ ହୁଯ ନାହି, ଅତୁ, ମେ ସକଳ କ୍ଷଣ,
ଆପଣି ତାଦେର ତୁମି କରେଛ ଏହଣ
ଓଗୋ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ଦେବ ! ଅନ୍ତରେ ଅନ୍ତରେ
ଗୋପନେ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ଦ ରହି' କୋନ୍ ଅବସରେ
ବୀଜେରେ ଅକୁରକପେ ତୁଲେଛ ଜାଗାରେ,
ମୁକୁଳେ ପ୍ରଶ୍ଫୁଟବର୍ଣ୍ଣ ଦିଯେଛ ରାଙ୍ଗାରେ,

କୁଳେରେ କରେହ ଫଳ ରମେ ଶ୍ଵମଧୂର,
ବୀଜେ ପରିଗତ ଗର୍ଭ । ଆମି ନିଜକୁର
ଆଲଙ୍କ-ଶୟାର ପରେ ଆସିତେ ମରିଯା
ଡେବେଛିମୁ ମବ କର୍ମ ରହିଲ ପଡ଼ିଯା !

ଅଭାତେ ଜାଗିଯା ଉଠି ମେଲି ମୁ ନରନ,
ଦେଖିମୁ ତରିଯା ଆହେ ଆମାର କାନନ !

୨୫

ଆବାର ଆମାର ହାତେ ବୀଣା ଦାଓ ତୁଳି,
ଆବାର ଆମୁକ୍ ଫିରେ ହାରା ଗାନ ଶୁଲି !

ସହସ୍ର କଠିନ ଶୀତେ ମାନସେର ଜଳେ
ପଦ୍ମବନ ମରେ' ସାଥ, ହେସ ଦଲେ ଦଲେ
ସାରି ବୈଧେ ଉଡ଼େ ସାଥ ଶୁଦୂର ଦକ୍ଷିଣେ
ଜନହୌନ କାଶଦୂନ ନଦୀର ପୁଣିନେ;
ଆବାର ବସନ୍ତେ ତାରା ଫିରେ ଆସେ ଯଥା
ବହି ଲୟେ ଆନନ୍ଦେର କଳମୁଖରତା,—

¶

তেমনি আমাৰ যত উড়ে-যাওয়া গান
 আমাৰ আস্তুক ফিৰে, মৈন এ পৱাণ
 ভৱি উতৰোলে ; তাৰা শুনাক এবাৰ
 সমুদ্রতীৱেৰ তান, অজ্ঞাত রাজাৰ
 অগম্য রাঙ্গোৱ যত অপকৃপ কথা,
 সীমাশৃষ্টি নিৰ্জনেৰ অপূৰ্ব বাৱতা !

୨୬

ଏ ଆମାର ଶ୍ରୀରେତି ଶିରାୟ ଶିରାୟ
 ସେ ପ୍ରାଣ-ତରଙ୍ଗମାଳା ରାତ୍ରିଦିନ ଧାର
 ମେହି ପ୍ରାଣ ଛୁଟିଗାଛେ ବିଶ୍ୱ-ଦିଗିଜୟେ,
 ମେହି ପ୍ରାଣ ଅପକୃପ ଛନ୍ଦେ ତାଲେ ଲମ୍ବେ
 ନାଚିଛେ ଭୁବନେ ;—ମେହି ପ୍ରାଣ ଚୁପେ ଚୁପେ
 ବଞ୍ଚିଧାର ମୃତ୍ତିକାର ପ୍ରତି ରୋମକୃପେ
 ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ତୃଣେ ତୃଣେ ସନ୍ଧାରେ ହରଯେ,
 ବିକାଶେ ପଞ୍ଜବେ ପୁଞ୍ଜେ,—ବରଷେ ବରଷେ
 ବିଶ୍ୱଯୋଧୀ ଜନ୍ମହୃତ୍ୟ-ସମୁଦ୍ର ଦୋଳାୟ
 ଛୁଲିତେଛେ ଅନ୍ତହିନ ଜୋହାର ଡୌଟାୟ !

କରିତେଛି ଅହୁତବ, ମେ ଅନୁଷ୍ଠ ପ୍ରାଣ
ଅଙ୍ଗେ ଅଙ୍ଗେ ଆମାରେ କରେଛେ ମହୀଆନ୍ !

ସେଇ ସୁଗ୍ୟଗାନ୍ତେର ବିରାଟ୍ ପ୍ରମଦନ
ଆମାର ନାଡିତେ ଆଜି କରିଛେ ନର୍ତ୍ତନ !

୨୭

ଦେହେ ଆର ମନେ ପ୍ରାଣେ ହସେ ଏକାକାର
ଏ କି ଅପରକୁଳ ଲୌଳା ଏ ଅଙ୍ଗେ ଆମାର !

ଏ କି ଜ୍ୟୋତି ! ଏ କି ବ୍ୟୋମ ଦୀପ ଦୀପ-ଜାଳା ?
ଦିବା ଆର ରଜନୀର ଚିର ନାଟ୍ୟଶାଳା !
ଏ କି ଶ୍ଵାମ ବଶୁକରା, ସମୁଦ୍ରେ ଚଖଳ,
ପର୍ବତେ କଟିନ, ତକପଲବେ କୋମଳ,
ଅରଣ୍ୟେ ଆଁଧାର ! ଏ କି ବିଚିତ୍ର ବିଶାଳ
ଅବିଶ୍ରାମ ବଚିତ୍ରେଛେ ସଜନେର ଜାଳ
ଆମାର ଇଞ୍ଜିଯ ସତ୍ରେ ଇଞ୍ଜଜାଳବ୍ୟ !
ପ୍ରତ୍ୟେକ ଆଣୀର ମାରେ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଜଗ୍ଯ !

ତୋମାରି ମିଳନଶ୍ଵରୀ, ହେ ମୋର ରାଜନ,
 କୁଦୁ ଏ ଆମାର ମାଝେ ଅନସ୍ତ ଆସନ
 ଅସୀମ ବିଚିତ୍ରକାଷ୍ଟ ! ଓ ଗୋ ବିଶ୍ଵତ୍ତପ,
 ଦେହେ ମନେ ପ୍ରାଣେ ଆମି ଏ କି ଅପରକ !

୨୮

ତୁମি ତବେ ଏସ ନାଥ, ବସ ଶୁଭକୃପେ
ଦେହେ ମନେ ଗୀଥା ଏହି ସହା ସିଂହାସନେ !

ମୋର ହ'ନମନେ ବ୍ୟାପ୍ତ ଏହି ନୀଳାଶରେ
କୋନ ଶୂନ୍ୟ ବାଧିଯୋ ନା ଆର କାରୋ ତରେ,
ଆମାର ମାଗରେ ଶୈଲେ କାନ୍ତାରେ କାନନେ,
ଆମାର ହୃଦୟେ ଦେହେ, ସଜନେ ନିର୍ଜନେ !

জ্যোৎস্নাসুপ্তি নিশ্চীথের নিষ্ঠক প্রহরে
 আমন্দে বিষাদে গাঁথা ছায়ালোক পরে
 বস তুমি মাঝথানে ! শান্তিরস দাও
 আমার অঞ্চল জলে, শ্রীহস্ত বুলাও
 সকল স্থূতির পরে, প্রেয়সীর প্রেমে
 মধুর মঙ্গলজুপে তুমি এস নেমে !

সকল সংসারবক্ষে বক্ষন বিহীন
 তোমার মহান् মুক্তি ধাক্ক রাত্রিদিন !

୨୯

କ୍ରମେ ଶ୍ଳାନ ହୁୟେ ଆସେ ମୟନେର ଜ୍ୟୋତି
 ନୟନ ତାରାୟ ; ବିଗୁଳା ଏ ବଞ୍ଚମତୀ
 ଧୀରେ ମିଳାଇଯା ଆସେ ଛାପ୍ରାର ମତନ
 ଲୟେ ତାର ମିଳୁ ଶୈଳ କାନ୍ତାର କାନନ ;
 ବିଚିତ୍ର ଏ ବିଶ୍ଵଗାନ କ୍ଷୀଣ ହସେ ବାଜେ
 ଇନ୍ଦ୍ରିୟବୀଣାର ସ୍ତଞ୍ଚ ଶତତକ୍ରୀମାରେ ;

ସର୍ବେ ବର୍ଣ୍ଣ ଶୁରୁକ୍ଷିତ ବିଶ୍ଵଚିତ୍ରଧାନି
 ଧୀରେ ଧୀରେ ମୃଦୁ ହଞ୍ଚେ ଲାଗୁ ତୁମି ଟାନି’
 ସର୍ବାଙ୍ଗ ହନ୍ଦଯ ହତେ ; ଦୀପ୍ତ ଦୀପାବଳୀ
 ଇଞ୍ଜିନେର ଦାରେ ଦାରେ ଛିଲ ଯା ଉଜ୍ଜ୍ଵଳି’
 ଦାଓ ନିବାଇୟା ; ତାର ପରେ ଅର୍ଦ୍ଧରାତି
 ଯେ ନିର୍ମଳ ମୃତ୍ୟୁଶ୍ୟା ପାତ ନିଜହାତେ
 ମେ ବିଶ୍ଵଭୂବନହୀନ ନିଃଶବ୍ଦ ଆସନେ
 ଏକା ତୁମି ସମ ଆସି ପରମ ନିର୍ଜନେ !

୩୦

ବୈରାଗ୍ୟ ସାଥନେ ମୁକ୍ତି, ମେ ଆମାର ନାହିଁ !

ଅମ୍ବଧ୍ୟ ବନ୍ଧନମାରେ ମହାନନ୍ଦମୟ
ଲଭିବ ମୁକ୍ତିର ସ୍ଥାନ । ଏହି ବନ୍ଧୁଧାର
ମୃତ୍ତିକାର ପାତଥାନି ଭାରି ବାରଷାର
ତୋମାର ଅମୃତ ଢାଳି ଦିବେ ଅବିରତ
ନାନା ବର୍ଣ୍ଣନମୟ ! ପ୍ରଦୀପେର ମତ
ସମସ୍ତ ସଂସାର ମୋର ଲକ୍ଷ ବର୍ତ୍ତିକାଯ
ଜାଳାଯେ ତୁଳିବେ ଆଲୋ ତୋମାରି ଶିଥାର

ତୋମାର ମନ୍ଦିର ମାଧ୍ୟେ ! ଇଞ୍ଜିନେର ସାର
କୁଳ କରି ଯୋଗାସନ, ମେ ନହେ ଆମାର !
ସେ କିଛୁ ଆନନ୍ଦ ଆଚେ ଦୃଶ୍ୟ ଗନ୍ଧେ ଗାନେ
ତୋମାର ଆନନ୍ଦ ରବେ ତାର ମାଝଥାନେ !

ମୋହ ମୋର ମୁକ୍ତିକପେ ଉଠିବେ ଜଲିଯା,
ପ୍ରେମ ମୋର ଭକ୍ତିକପେ ରହିବେ ଫଲିଯା !

୩୧

ତୋମାର ଭୁବନମାଝେ କିରି ଯୁଦ୍ଧମ
 ହେ ବିଶମୋହନ ନାଥ ! ଚକ୍ର ଲାଗେ ମମ
 ଅଶାନ୍ତ ଆନନ୍ଦମନ ଅନସ୍ତ ଆକାଶ ;
 ଶ୍ରୀମଧ୍ୟାହେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶୁବର୍ଗ ଉଚ୍ଛ୍ଵାସ
 ଆମାର ଶିରାର ମାଝେ କରିଯା ପ୍ରବେଶ
 ମିଶାର ରତ୍ନେର ସାଥେ ଆତମ୍ପ ଆବେଶ ।

୬

ହୁଲାର ଆମାରେ ସବେ ! ବିଚିତ୍ର ଭାଷାର
 ତୋମାର ସଂମାର ମୋରେ କୀଦାର ହାସାର ;
 ତବ ନର ନାରୀ ସବେ ଦିଖିଦିକେ ମୋରେ
 ଟେନେ ନିରେ ଯାଉ କତ ବେଦନାର ଡୋରେ,
 ବାସନାର ଟୌନେ ! ସେଇ ମୋର ମୁଢ଼ ମନ
 ବୀଣାମ ତବ ଅଙ୍ଗେ କରିଛୁ ଅର୍ପଣ,—
 ତା'ର ଶତ ମୋହତରେ କରିଯା ଆଘାତ
 ବିଚିତ୍ର ସମ୍ମିତ ତବ ଜାଗାଓ, ହେ ନାଥ !

୩୨

ନିର୍ଜନ ଶରନ ମାତ୍ରେ କାଳି ରାତ୍ରିବେଳା
 ଭାବିତେଛିଲାମ ଆମି ସମୀକ୍ଷା ଏକେଳା
 ଗତଜୀବନେର କତ କଥା । ହେମ କଥେ
 ଉଦ୍‌ବିଲାମ, ତୁମି କହିତେହ ଯୋର ମନେ ;—

ଓରେ ମନ୍ତ୍ର, ଓରେ ମୁଦ୍ର, ଓରେ ଆସ୍ତାଲୋଳା,
ରେଖେଛିଲି ଆପନାର ସବ ହାର ଧୋଳା,
ଚକ୍ରଳ ଏ ସଂସାରେର ସତ ଛାଗାଲୋକ,
ସତ ତୁଳ, ସତ ଧୂଳି, ସତ ହୃଦୟଶାକ,
ସତ ଭାଲ ମଳ ସତ ଶୀତଗଙ୍କ ଲ'ରେ
ବିଶ ପଶେଛିଲ ତୋର ଅବାଧ ଆଲମେ ।
ମେହି ମାଧେ ତୋର ମୁକ୍ତ ବାତାଯନେ ଆମି
ଅଜ୍ଞାତେ ଅମ୍ବଧ୍ୟବାର ଏମେହିହୁ ନାମି ।

ଦାର କୁର୍ଦ୍ଦି' ଜଗିତିମ୍ ଯଦି ମୋର ନାମ
କୋନ୍ ପଥ ଦିମେ ତୋର ଚିତ୍ତେ ପଶିତାମ !

୩୩

ତଥନ କରିନି ନାଥ କୋନ ଆମୋଜମ ;
 ବିଶେର ସବାର ସାଥେ, ହେ ବିଶ-ରାଜନ୍,
 ଅଜାତେ ଆସିତେ ହାସି ଆମାର ଅସ୍ତରେ
 କତ ଶୁଭଦିନେ ; କତ ମୁହଁରେର ପରେ
 ଅସୀମେର ଚିହ୍ନ ଲିଖେ ଗେଛ ! ଲଇ ତୁଳି
 ତୋମାର ସ୍ଵାକ୍ଷର-ଅଁକା ସେଇ କଣଙ୍ଗଳି,—
 ଦେଖି ତାରା ସ୍ଵତିମାତ୍ରେ ଆଛିଲ ଛଡ଼ାରେ
 କତ ନ ! ଧୂଗିର ସାଥେ, ଆଛିଲ ଜଡ଼ାରେ
 କଣିକେର କତ ତୁଛ ସୁଧରୁଃଖ ଝିରେ !

ହେ ନାଥ, ଅବଜ୍ଞା କରି ଯାଓ ନାହିଁ କିମେ
 ଆମାର ମେ ଧୂଳାକୁ ପା ଖୋଲାଦର ଦେଖେ' !
 ଖୋଲାମାରେ ଶୁଣିତେ ପେରେଛି ଥେକେ ଥେକେ
 ସେ ଚରଣଧରନି—ଆଜି ଶୁଣି ତାହି ବାଜେ
 ଜଗନ୍ନାଥ ସାଥେ ଚନ୍ଦ୍ରଶୂର୍ଯ୍ୟମାରେ !

୩୪

କାରେ ଦୂର ନାହି କର ! ସତ କରେ ଦାନ
 ତୋମାରେ ହୁମ୍ମ ମନ ତତ ହୁମ୍ମ ଶାନ
 ସବାରେ ଲାଇତେ ଆଖେ । ବିଦ୍ଵେଷ ଯେଥାନେ
 ଦାର ହତେ କାରେଓ ତାଡ଼ାର ଅପମାନେ
 ତୁମି ଦେଇ ସାଥେ ସାଓ ; ସେଥା ଅହକାର
 ସୁଗାଭରେ କୁଦ୍ରଜନେ କରୁକୁ କରେ ଦାର
 ସେଥା ହତେ ଫିର ତୁମି ; ଝିର୍ଯ୍ୟା ଚିନ୍ତକୋଣେ
 ବସି ବସି ଛିନ୍ଦ କରେ ତୋମାର ଆମନେ
 ତଥିଶ୍ଚଳେ । ତୁମି ଧାକ, ସେଥାର ସବାଇ
 ସହଜେ ଖୁଜିଯା ପାଇ ନିଜ ନିଜ ଠାଇ !

କୁନ୍ତ ହାଙ୍ଗୀ ଆସେ ଯବେ, ଡୃତ୍ୟ ଉଚ୍ଚରବେ
ହାକି କହେ—ମରେ' ଯାଉ, ଦୂରେ ସାଓ ସବେ !

ମହାରାଜ, ତୁମି ଯବେ ଏମ, ସେଇ ମାଥେ
ନିଖିଲ ଜଗଂ ଆସେ ତୋମାରି ପଞ୍ଚାତେ !

୩୫

କାଳି ହାତେ ପରିହାସେ ଗାନେ ଆଲୋଚନେ
ଅର୍କିରାତି କେଟେ ଗେଲ ବକୁଳନ ସନେ ।
ଆନଳେ ର ନିଦ୍ରାହାରା ପ୍ରାଣି ବହେ' ଲାଗେ'
ଫିରି' ଆମିଲାମ ସବେ ନିର୍ଭତ ଆଲସେ
ଦୀଢ଼ାଇମୁ ଆଁଧାର ଅଜନେ । ଶୀତବାର
ବୁଲାଳ ସେହେର ହଞ୍ଚ ତଥ୍ କ୍ଲାନ୍ସ ଗାର
ମୁହଁର୍କେ ଚକଳ ରଙ୍କେ ଶାଙ୍କି ଆନି ଦିଆ ।

মুহূর্তেই মৌন হল শক্ত হল হিয়া
 নির্বাণ প্রদীপ রিক্ত নাট্যশালা সম ।
 চাহিয়া দেখিয়ু উর্কপানে ; চিন্ত মম
 মুহূর্তেই পার হয়ে অসীম রঞ্জনী
 দীড়াল নক্ষত্রলোকে । হেরিমু তথনি
 খেলিতেছিলাম মোরা অকৃষ্টিত ঘনে
 তব শক্তপ্রাপ্তদের অনন্ত প্রাঙ্গণে ।

୩୬

କୋଠା ହତେ ଆସିଯାଛି ନାହିଁ ପଡ଼େ ମନେ
 ଅଗଣ୍ୟ ଯାତ୍ରୀର ସାଥେ ତୀର୍ଥ ଦରଶନେ
 ଏହି ସ୍ଵର୍ଗରାତଳେ ; ଲାଗିଯାଛେ ତରୀ
 ନୀଳାକାଶ-ସମୁଦ୍ରର ଘାଟେର ଉପରି ।

ଶୁନା ସାର ଚାରି ଦିକେ ଦିବସରଙ୍ଗନୀ
 ବାହିତେହେ ବିରାଟ ସଂସାର-ଶଞ୍ଚଳନି
 ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଜୀବନକୁଣ୍ଡକାରେ । ଏତ ବେଳେ
 ଯାତ୍ରୀ ନମନାରୀ ସାଥେ କରିଯାଛି ଯେଳା
 ପୁରୀଆନ୍ତେ ପାହଶାଳା'ପରେ । ମାନେ ପାନେ
 ଅପରାହ୍ନ ହୟେ ଏଲ ଗଲେ ହାସି ଗାନେ ।

ବୈବେଷ୍ଟ ।

ଏଥିନ ମନ୍ଦିରେ ତବ ଏମେହି, ହେ ନାଥ,
ନିର୍ଜନେ ଚରଣତଳେ କରି ଅଣିପାତ
ଏ ଜମ୍ବୁର ପୂଜା ସମାପିବ । ତାର ପର
ନବତୀର୍ଥେ ଯେତେ ହବେ, ହେ ବନ୍ଧୁଦେଶ୍ୱର ।

୩୭

ମହାରାଜ, କ୍ଷଣେକ ଦଶନ ଦିତେ ହବେ
ତୋମାର ନିର୍ଜନଧାରେ ! ସେଥା ଡେକେ ଲବେ
ସମସ୍ତ ଆଲୋକ ହତେ ତୋମାର ଆଲୋତେ
ଆମାରେ ଏକାକୀ,—ସର୍ବ ମୁଖଦୁଃଖ ହତେ,
ସର୍ବ ସଙ୍ଗ ହତେ, ସମସ୍ତ ଏ ବନ୍ଧୁଦୀର
କର୍ମସଙ୍କ ହତେ । ଦେବ, ଯନ୍ମିରେ ତୋମାର
ପଶିଯାଛି ପୃଥିବୀର ସର୍ବଯାତ୍ରୀସମେ,
ଦୀର ମୁକ୍ତ ଛିଲ ଘବେ ଆରତିର କ୍ଷଣେ !

ଦୀପାବଳୀ ନିବାହିଯା ଚଲେ ସାବେ ସବେ
ନାମଗଥେ ନାନାସ୍ତରେ ପୂଜକେରା ସବେ,
ଦ୍ୱାର ରୁକ୍ଷ ହେଲେ ସାବେ ;—ଶାସ୍ତ ଅଙ୍ଗକାର
ଆମାରେ ମିଳାଏ ଦିବେ ଚର୍ଣ୍ଣେ ତୋମାର !

ଏକଥାନି ଜୀବନେର ଅନ୍ତିମ ତୁଳିରା
ତୋମାବେ ହେରିବ ଏକୀ ଝୁବନ ତୁଳିରା !

୩୮

ଅଭାବେ ସଥନ ଶଙ୍ଖ ଉଠେଛିଲ ବାଜି'
 ତୋମାର ପ୍ରାଙ୍ଗନତଳେ,— ଭାବି କ'ରେ ସାଜି
 ଚାଲେଛିଲ ନରନାରୀ ତେବୋଗିମା ଘର
 ନବୀନ ଶିଶିରସିକ୍ଷକ ଶୁଙ୍ଗନମୁଖର
 ପିଞ୍ଜବନପଥ ଦିଯେ । ଆମି ଅଗ୍ରମନେ
 ସଦନ ପଲବପୁଞ୍ଜ ଛାଯାକୁଞ୍ଜବନେ
 ହିମ୍ବ ଶୁରେ ତୃଣଶୌର ତରଙ୍ଗିନୀ ତୀରେ
 ବିହମେର କଳାଶିତେ ଶୁମଳ ସମୀରେ !

ଆମି ଯାଇ ନାଇ ଦେବ ତୋରାର ପୂଜାର,
ଚେଯେ ଦେଖି ନାଇ ପଥେ କାରା ଚଲେ ସାର !
ଆଜ ଭାବି ଭାଲ ହରେଛିଲ ମୋର ଭୁଲ,
ତଥନ କୁମୁଦଗଳି ଆଛିଲ ଶୁଲ,—

ହେବ ଭାରା ସାରାଦିନେ ଫୁଟିତେହେ ଆଜି
ଅପରାହ୍ନ ଡରିଲାମ ଏ ପୂଜାର ସାଜି !

୩୯

ଏ ସାହେବୁ ଓ ହାତେ କାଳ ଅଶ୍ଵିନ ।

ଗଣନା କେହ ନା କରେ, ରାତ୍ରି ଆଏ ଦିନ
ଆମେ ଯାୟ, ଫୁଟେ ଝରେ ଯୁଗ ଯୁଗାନ୍ତରୀ ।
ବିଳମ୍ବ ନାହିକ ତବ, ନାହି ତବ ଇଥା,
ପ୍ରତୀକ୍ଷା କରିତେ ଜୀବନ । ଶତବ୍ୟ ଧରେ
ଏକଟି ପୁଷ୍ପେର କଣି ଫୁଟାବାର ତରେ
ଚଲେ ତବ ଦୀର ଆମ୍ବୋଜନ । କାଳ ନାଟେ
ଆମାଦେର ହାତେ; କାଡ଼ାକାଡ଼ି କରେ ତାଇ
ସବେ ମିଳେ; ଦେଇ କରୋ ନାହି ମହେ କଭୁ ।

ଆଗେ ତାଇ ସକଳେର ସବ ମେବା ଗୁଡ଼ୁ
ଶେଷ କରେ ଦିତେ ଦିତେ କେଟେ ସାଥ କାଳ,
ଶୁଣୁ ପଡ଼େ ଥାକେ ହାୟ ତବ ପୂଞ୍ଜୀ ଥାଳ !

ଅସମୟେ ଛୁଟେ ଆମି, ମନେ ବାସି ତର,—
ଏସେ ଦେଖି, ସାଥ ନାହିଁ ତୋମାର ସମୟ !

୪୦

ତୋମାର ଇଞ୍ଜିତଥାନି ଦେଖିନି ସଥନ
ଧୂଲିମୁଣ୍ଡି ଚିଳ ତାରେ କରିଯା ଗୋପନ ।

ସଥନି ଦେଖେଛି ଆଜ, ତଥନି ପୁଲକେ
ନିରଥି ଭୁବନମୟ ଆଁଧାରେ ଆଲୋକେ
ଜୁଲେ ମେ ଇଞ୍ଜିତ; ଶାଥେ ଶାଥେ ଫୁଲେ ଫୁଲେ
ଫୁଟେ ମେ ଇଞ୍ଜିତ; ସମୁଦ୍ରେ କୁଳେ କୁଳେ
ଧରିବୀର ତଟେ ତଟେ ଚିଙ୍ଗ ଅଁକି' ଧାର
ଫେନାକ୍ଷିତ ତରମ୍ଭେର ଚଢ଼ାଇ ଚଢ଼ାଇ
ଦ୍ରାତ ମେ ଇଞ୍ଜିତ; ଶୁଦ୍ଧଶୀର୍ଷ ହିମାଦିର
ଶୃଙ୍ଗେ ଶୃଙ୍ଗେ ଉର୍ବ୍ବମୁଖେ ଜାଗି' ରହେ ହିର
ତୁଳ ମେ ଇଞ୍ଜିତ !

ତଥନ ତୋମାର ପାନେ
 ବିମୁଖ ହଇଯା ଛିନ୍ନ କି ଶରେ କେ ଜାନେ !
 ବିପରୀତ ମୁଖେ ତାରେ ପଡ଼େଛିନ୍ନ ତାହ
 ବିଶ୍ଵଜୋଡ଼ା ମେ ଲିପିର ଅର୍ଥ ବୃକ୍ଷ ନାହିଁ !

୪୧

ତବ ପୁଞ୍ଜୀ ନା ଆନିଲେ ଦଣ୍ଡ ଦିବେ ତାରେ
 ଯ ମଦୃତ ଲାଗେ ଯାବେ ନରକେର ହାରେ
 ଭକ୍ତିହୀନେ ଏହି ବଳି' ସେ ଦେଖାୟ ଭର
 ତୋମାର ନିନ୍ଦ୍ରକ ମେ ଯେ, ଭକ୍ତ କହୁ ନମ !

ହେ ବିଶ୍ଵଭୂବନରାଜ, ଏ ବିଶ୍ଵଭୂବନେ
 ଆପନାରେ ସବ ଚେଯେ ରେଖେଛ ଗୋପନେ
 ଆପନ ମହିମା ମାଝେ ! ତୋମାର ସୁଷ୍ଠିର
 କୁଦ୍ର ବାଲୁକଣ୍ଠାଟୁକୁ, କ୍ଷଣିକ ଶିଶିର
 ତାରାଓ ତୋମାର ଚେଯେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଆକାରେ
 ଦିକେ ଦିକେ ଦୋଷଣା କହିଛେ ଆପନାରେ !

যা কিছু তোমারি তাই আপনার ধলি'
চিরবিন এ সংসার চলিয়াছে ছলি',—
তবু মে চোরের চৌর্য পড়ে না ত ধরা !

আপনারে জানাইতে নাই তব স্বরা !

୪୨

ମେହି ତ ପ୍ରେମେର ଗର୍ବ, ଭକ୍ତିର ଗୌରବ!
 ମେ ତବ ଅଗମକୁଳ ଅନସ୍ତ ନୀରବ
 ନିଷ୍ଠକ ନିର୍ଜନ ମାଝେ ଯାଏ ଅଭିସାରେ
 ପୂଜାର ଶୁର୍ବର୍ଣ୍ଣ ଥାଲି ଭରି' ଉପହାରେ ।

ତୁମି ଚାଓ ନାଇ ପୁଞ୍ଜା ମେ ଚାହେ ପୂଜିତେ
 ଏକଟି ପ୍ରଦୀପ ହାତେ ରହେ ମେ ଖୁଜିତେ
 ଅନ୍ଧରେର ଅନ୍ଧରାଳେ । ଦେଖେ ମେ ଚାହିଁଥା
 ଏକାକୀ ସମୟା ଆଛ ଭରି' ତାର ହିମ୍ବା ।

চমকি' নিবাসে দীপ দেখে সে তখন
তোমারে ধরিতে নারে অনস্ত গগন।
চিরঙ্গীবনের পূজা চরণের তলে
সমর্পণ করি' দেয় নয়নের জলে।

বিনা আদেশের পূজা,— হে গোপনচারী,
বিনা আহ্বানের ঝৌজ, মেই গর্ব তারি।

୪୩

କତ ନା ତୁଷାରପୁଞ୍ଜ ଆଛେ ସୃଷ୍ଟ ହସେ
 ଅଭିଭେଦୀ ହିମାଦ୍ରିର ସୁଦୂର ଆଳଯେ
 ପାଷାଣ ପ୍ରାଚୀର ମାଝେ !—ହେ ସିଙ୍ଗ ମହାନ୍,
 ତୁ ମି ତ ତାଦେର କାରେ କର ନା ଆହୁବାନ
 ଆପନ ଅତଳ ହତେ ! ଆପନାର ମାଝେ
 ଆଛେ ତାରା ଅବରକ୍ଷ, କାନେ ନାହି ବାଜେ
 ବିଶେର ସନ୍ତୋତ !

ଅଭାବେ ରୌଦ୍ରକରେ
 ସେ ତୁମାର ସାଥୀ, ନଦୀ ହସେ ଝରେ,
 ବନ୍ଧୁ ଟୁଟ୍ ଛୁଟ୍ ଚଲେ,—ହେ ସିଙ୍ଗ ମହାନ୍
 ମେଘ ତ ଶୋଭେନି କବୁ ତୋମାର ଆହାନ ।
 ମେ ସୁଦୂର ଗନ୍ଧୋତୀର ଶିଥର ଚୁଡ଼ାୟ
 ତୋମାର ଗଞ୍ଜୀର ଗାନ କେ ଶୁଣିତେ ପାଯ ?

ଆପନ ଶ୍ରୋତେର ବେଗେ କି ଗଭୀର ଟାନେ
 ତୋମାରେ ମେ ଖୁଁଜେ ପାଯ ମେଇ ତାହା ଭାନେ !

୪୪

ଯର୍ତ୍ତାବାସୀଦେର ତୁମି ଯା ଦିଯେଇ ଅଭ୍ୟ
ଯର୍ତ୍ତାର ସକଳ ଆଶା ମିଟାଇଯା ତବୁ
ରିକ୍ତ ତାହା ନାହି ହସ । ତାର ସର୍ବଶେଷ
ଆପନି ଖୁଁଜିଯା କିରେ ତୋମାରି ଉଦେଶ ।

ନଦୀ ଧାୟ ନିତ୍ୟକାଙ୍ଗେ, ମର୍ଦ୍ଦ କର୍ମ ସାରି'
ଅନ୍ତହୀନ ଧାରା ତାର ଚରଣେ ତୋମାରି
ନିତ୍ୟ ଜଳାଞ୍ଜଳିକପେ ଥରେ ଅନିବାର ।
କୁମୁଦ ଆପନ ଗଙ୍କେ ସମ୍ମତ ସଂସାର
ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିଯା ତବୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନା ହସ,—
ତୋମାରି ପୂଜାର ତାର ଶେଷ ପରିଚର ।
ସଂସାରେ ସଂକଷିତ କରି' ତବ ପୂଜା ନହେ ।

কৰি আপনাৰ গানে ধত কথা কহে,
 নানা জনে লহে তাৱ নানা অৰ্থ টানি’;
 তোমা পানে ধাৰ তাৱ শেষ অৰ্থথানি ।

୫୫

ସେ ଭକ୍ତି ତୋମାରେ ଲାଗେ ଦୈର୍ଘ୍ୟ ନାହିଁ ମାନେ,
 ଶୁଣ୍ଟେ ବିହବଳ ହୟ ମୃତ୍ୟୁଗୀତଗାନେ
 ଭାବୋଗ୍ରାମ-ମନ୍ତତାର, ମେହି ଜାନହାରା
 ଉଦ୍‌ଗ୍ରାହ୍ନ ଉଚ୍ଛଳ-ଫେନ ଭକ୍ତି-ମଦଧାରା
 ନାହିଁ ଚାହିଁ ନାଥ ।

ଦାଓ ଭକ୍ତି ଶାନ୍ତିରମ
 ଥିବୁ ମୂର୍ଖ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ମଙ୍ଗଳ ବଳସ
 ସଂସାର ଭବନ ଦାରେ ! ଯେ ଭକ୍ତି ଅମୃତ
 ସମ୍ପଦ ଜୀବନେ ମୋର ହଇବେ ବିସ୍ତୃତ
 ନିର୍ଗୃତ ଗଣ୍ଡୀର,—ନର୍ବ କର୍ମେ ଦିବେ ବଳ,
 ଧର୍ମ ଶ୍ରୀଭୂତ ଚେଷ୍ଟାରେ କରିବେ ସଫଳ
 ଆନନ୍ଦେ କଲ୍ପାଣେ । ସର୍ବପ୍ରେମେ ଦିବେ ତୁଳ୍ପ,
 ସର୍ବ ଦୁଃଖେ ଦିବେ କ୍ଷେମ, ସର୍ବ ସ୍ଵର୍ଗେ ଦୀପି
 ଦାହିନୀ ।

ସଥରିଯା ଭାବ-ଅଞ୍ଚଳୀର
 ଚିତ୍ର ରବେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଅମୃତ ଗଣ୍ଡୀର ।

୪୬

ମାହୁରେ-ବିଗଲିତ ଶ୍ରୀ-କୌରରମ
 ପାନ କରି ହାମେ ଶିଖ ଆନନ୍ଦେ ଅଳମ,—
 ତେମନି ବିହବଳ ହର୍ଷେ ଭାବରୁମାଶି
 କୈଶୋରେ କବେଛି ପାନ ; ବାଜାସେହି ବାଶି
 ଅମତ ପଞ୍ଚମ ଶୂରେ ;—ଏକତିର ବୁକେ
 ଲାଗନ-ଲଲିତ ଚିନ୍ତ ଶିଖମୟ ଶୂରେ
 ଛିମ୍ବ ଶୁଯେ ; ପ୍ରଭାତ-ଶର୍ଵରୀ-ମକ୍ଷ୍ୟା-ବଧୁ
 ନାନା ପାତ୍ରେ ଆନି' ଦିତ ନାନାବର୍ଣ୍ଣ ମଧୁ
 ଫୁଲଗଢ଼େ ମାଥା ।

ଆଜି ସେଇ ଭାବାବେଶ
 ସେଇ ବିଶ୍ଵଲତା ସଦି ହୟେ ଥାକେ ଶେଷ,
 ପ୍ରକୃତିର ସ୍ପର୍ଶମୋହ ଗିଯେ ଥାକେ ଦୂରେ,—
 କୋନ ଛାଖ ନାହି । ପଣ୍ଡି ହତେ ରାଜପୁରେ
 ଏବାର ଏନେହ ଘୋରେ—ଦାଓ ଚିତ୍ତେ ବଳ !
 ଦେଖାଓ ସତ୍ୟର ମୁଣ୍ଡି କଠିନ ନିର୍ମଳ !

୪୭

ଆଧାତ ସଂଘାତ ମାଝେ ଦୀଢ଼ାଇନୁ ଆସି ।

ଅନ୍ଧ କୁଣ୍ଡଳକଷ୍ଟୀ ଅଲକାରାଶି
ଖୁଲିଆ ଫେଲେଛି ଦୂରେ ! ଦାଓ ହଞ୍ଚେ ତୁଳି
ନିଜ ହାତେ ତୋମାର ଅମୋଦ ଶରଣ୍ଟି,
ତୋମାର ଅକ୍ଷସ ତୁଣ ! ଅଜ୍ଞେ ଦୀକ୍ଷା ଦେହ
ରଣ ଶୁରୁ ! ତୋମାର ପ୍ରବଳ ପିତୃମେହ
ଖବନିଆ ଉଠୁକ ଆଜି କଟିନ ଆଦେଶେ !

କର ମୋରେ ସମ୍ମାନିତ ନୟ-ସୀରବେଶେ,
ହୁକ୍କହ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ତାରେ, ହୁଃମହ କଠୋର
ବେଦନାୟ ! ପରାଇସା ଦୀଓ ଅଜ୍ଞେ ମୋର
କ୍ଷତଚିହ୍ନ ଅଲକ୍ଷାର ! ଧନ୍ତ କର ଦାସେ
ସଫଳ ଚେଷ୍ଟୋୟ ଆର ନିର୍ଦଳ ପ୍ରୟାସେ !
ଭାବେର ଶଲିତ କ୍ରୋଡ଼େ ନା ରାଧି ନିଲୀନ
କର୍ମକ୍ଷେତ୍ରେ କରି ଦୀଓ ସକ୍ଷମ ଦ୍ୱାଧୀନ !

୪୮

ଏ ହର୍ତ୍ତାଗ୍ୟ ଦେଶ ହତେ ହେ ମନ୍ଦମର
 ଦୂର କରେ ଦାଓ ତୁମି ସର୍ବ ତୁଳ୍ଛ ଭୟ,—
 ଲୋକଭୟ, ରାଜଭୟ, ମୃତ୍ୟୁଭୟ ଆର !
 ଦୀନପ୍ରାଣ ହର୍ବଲେର ଏ ପାଷାଣ ଭାର,
 ଏହି ଚିରପେଷଣ ସନ୍ତ୍ରଣା, ଧୂଲିତଳେ
 ଏହି ନିତ୍ୟ ଅବନତି, ଦଣ୍ଡେ ପଲେ ପଲେ
 ଏହି ଆୟ-ଅବମାନ, ଅନ୍ତରେ ବାହିରେ
 ଏହି ଦାସହେର ରଙ୍ଜୁ, ଅନ୍ତ ନତଶିରେ
 ନହିଁରେ ପଦ ପ୍ରାନ୍ତତଳେ ବାରଦ୍ଵାର
 ମୁଖ୍ୟ-ମର୍ଯ୍ୟାନାଗର୍ଭ ଚିରପରିହାର—

ଏ ବୃଦ୍ଧ ଲଜ୍ଜାରାଶି ଚରଣ ଆସାତେ
 ଚର୍ଣ୍ଣ କରି ଦୂର କର ! ମନ୍ତ୍ରଳ ଅଭାବେ
 ମନ୍ତ୍ରକ ତୁଳିତେ ଦାଓ ଅନ୍ତର ଆକାଶେ
 ଉଦ୍ଧାର ଆଲୋକ ମାଝେ ଉନ୍ମୁକ୍ତ ବାତାମେ !

୪୯

ଅକ୍ଷକାର ଗର୍ଭେ ଥାକେ ଅକ୍ଷ ସରୀଶ୍ଵର ;—
 ଆପନାର ଲଳାଟେର ରତନ-ପ୍ରଦୀପ
 ନାହିଁ ଜାନେ, ନାହିଁ ଜାନେ ଶୃଗ୍ନାଲୋକମେଶ ।
 ତେମନି ଝାଁଧାରେ ଆଛେ ଏହି ଅକ୍ଷମେଶ
 ହେ ଦେଖିବିଧାତା ରାଜୀ,—ସେ ଦୌଷ୍ଟରତନ
 ପରାରେ ଦିଯେଇ ଭାଲେ ତାହାର ସତନ
 ନାହିଁ ଜାନେ, ନାହିଁ ଜାନେ ତୋମାର ଆଲୋକ !

୯

ନିତ୍ୟ ସହେ ଆପନାର ଅଣ୍ଡିହେର ଶୋକ,
 ଜନମେର ପ୍ଲାନି ! ତଥ ଆଦର୍ଶ ମହାନ୍
 ଆପନାର ପରିମାପେ କରି' ଧାନ୍ ଧାନ୍
 ରେଖେଛେ ଧୂଲିତେ ! ଗ୍ରହ, ହେରିତେ ତୋମାଯୁ
 ତୁଳିତେ ହସ ନା ମାଥା ଉର୍ଜପାନେ ହାୟ !
 ଯେ ଏକ ତରଣୀ ଲକ୍ଷ ଲୋକେର ନିର୍ଭର
 ଧଣ୍ଡ ଧଣ୍ଡ କରି' ତା'ରେ ତରିବେ ସାଗର !

୫୦

ତୋମାରେ ଶତଧୀ କରି' ଶୁଦ୍ଧ କରି' ଦିଯା
ମାଟିତେ ଲୁଟାଯ ଯାଏବା ତୃପ୍ତ ସୁନ୍ଦର ହିଯା
ସମ୍ମନ ଧରି ଆଜି ଅବହେଲା ଭବେ
ପା ରେଖେହେ ତାହାରେ ମାଥାର ଉପରେ ।

ମନୁଷ୍ୟର ତୁଳ୍ହ କରି ଯାଇବା ମାର୍ଗବେଳୀ
ତୋମାରେ ଲାଇଯା ଶୁଣୁ କରେ ପୂଜାଧେଲୀ
ମୁଢ଼ଭାବଭାଗେ,—ଦେଇ ବୃଦ୍ଧ ଶିକ୍ଷଦଳ
ସମସ୍ତ ବିଶେର ଆଜି ଖୋଲାର ପ୍ରତଳ ।
ତୋମାରେ ଆପନ ଯାଥେ କରିଯା ସମାନ
ଯେ ଥର୍ବବାମନଗଣ କରେ ଅବମାନ
କେ ତାଦେର ଦିବେଭାନ ? ନିଜ ମଞ୍ଚପ୍ରରେ
ତୋମାରେଇ ଓହ ଦିତେ ଯାଇବା ପ୍ରକାରୀ କରେ
କେ ତାଦେର ଦିବେ ଓହ ? ତୋମାରେଓ ଯାଇବା
ଭାଗ କରେ, କେ ତାଦେର ଦିବେ ଏକ୍ୟଧାରା ?

୫୧

ହେ ରାଜେନ୍ଦ୍ର, ତୋମା କାହେ ନତ ହତେ ଗେଲେ'
 ସେ ଉର୍କେ ଉଠିତେ ହୟ, ସେଥା ବାହ୍ ମେଲେ'
 ଲହ ଡାକି' ସୁଦ୍ଧଗମ ବକ୍ରର କଟିନ
 ଶୈଳପଥେ,— ଅଗ୍ରାସର କର ପ୍ରତିଦିନ
 ସେ ମହାନ୍ ପଥେ ତବ ବରପୁରଗଣ
 ଗିଯାଛେନ ପଦେ ପଦେ କରିଯା ଅଞ୍ଜନ
 ମରଣଅଧିକ ଦୁଃଖ !

ଶ୍ରୀଗୋ ଅନୁରାଧୀ,
 ଅନ୍ତରେ ଯେ ରହିଯାଛେ ଅନିର୍ବାଚ ଆମ
 ଛାତ୍ରେ ତାର ଲବ ଆର ଦିବ ପରିଚୟ !
 ତାରେ ଯେନ ପ୍ଲାନ ନାହି କରେ କୋନ ଭୟ !
 ତାରେ ଯେନ କୋନ ଲୋଭ ନା କରେ ଚଞ୍ଚଳ !
 ମେ ଯେନ ଜ୍ଞାନେର ପଥେ ରହେ ସମୁଜ୍ଜ୍ଵଳ,
 ଜୀବନେର କର୍ମେ ଯେନ କରେ ଜ୍ୟୋତି ଦାନ,
 ସୃଜ୍ଞାର ବିଶ୍ରାମ ଯେନ କରେ ମହୀୟମ ।

୫୨

ଦୂର୍ଗମ ପଥେର ପ୍ରାଣେ ପାହଶାଳୀ ପରେ
 ଯାହାରା ପଡ଼ିଯା ଛିଲ ଭାବାବେଶ ତରେ,
 ରମପାନେ ହତଜ୍ଞାନ ; ଯାହାରା ନିଷ୍ଠତ
 ରାଖେ ନାହିଁ ଆପନାରେ ଉଦ୍ୟତ ଜାଗତ,—
 ମୁଢ଼ ମୁଢ଼ ଜାନେ ନାହିଁ ବିଶ୍ୱାତୀଦିଲେ
 କଥନ୍ ଚଲିଯା ଗେଛେ ମୁଦୂର ଅଚଳେ
 ବାଜାରେ ବିଜୟଶଙ୍କା । ଶୁଦ୍ଧ ଦୀର୍ଘ ବେଳା
 ତୋମାରେ ଖେଳନା କରି' କରିଯାଛେ ଖେଳା ;

କର୍ମରେ କରେଛେ ପଞ୍ଚ ନିର୍ବର୍ଥ ଆଚାରେ,
 ଜ୍ଞାନେରେ କରେଛେ ହତ ଶାତ୍ରକାରାଗାରେ,
 ଅପନ କକ୍ଷେର ମାଝେ ସୃହଂ ଭୁବନ
 କରେଛେ ମନ୍ଦୀର, ରୁଧି' ଦ୍ଵାର ବାତାୟନ—
 ତାରା ଆଜ କୌଣ୍ଡିତେଛେ ! ଆସିଯାଇଛେ ନିଶ୍ଚା,
 କୋଥା ଯାତ୍ରୀ, କୋଥା ପଥ, କୋଥାମ୍ବରେ ଦିଶା ।

୫୩

ତୁ ମୁଁ ସର୍ବାଶ୍ରମ, ଏ କି ଶୁଦ୍ଧ ଶୃଙ୍ଖଳକଥା ?

ଭୟ ଶୁଦ୍ଧ ତୋମା ପରେ ବିଶ୍ୱାସହିନତା
ହେ ଗାଜନ୍ ! ଲୋକଭୟ ! କେନ ଲୋକଭୟ
ଲୋକପାଳ ! ଚିରଦିଵସେର ପରିଚୟ
କୋନ୍ ଲୋକ ସାଥେ ?

ରାଜଭୟ କାର ତରେ
 ହେ ରାଜେନ୍ଦ୍ର ! ତୁମି ଘାର ବିରାଜ ଅଷ୍ଟରେ
 ଲତେ ମେ କାରାର ମାଝେ ତିଭୁବନମସ୍ତ
 ତବ କ୍ରୋଡ଼,—ସ୍ଵାଧୀନ ମେ ବନ୍ଦୀଶାଳେ ! ଶୁଭାଭୟ
 କି ଲାଗିଯା, ହେ ଅମୃତ ! ଉଦିନେର ପ୍ରାଣ
 ଲୁପ୍ତ ହଲେ ତଥନି କି ଫୁରାଇବେ ଦାନ
 ଏତ ପ୍ରାଗୈନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଭୁ ଭାଙ୍ଗାରେତେ ତବ !
 ସେଇ ଅବିଶ୍ଵାସେ ପ୍ରାଣ ଆଁକଢ଼ିଯା ରବ !

କୋଥା ଲୋକ, କୋଥା ରାଜ୍ୟ, କୋଥା ଭୟ କାର !
 ତୁମି ନିତ୍ୟ ଆଚ୍ଛ, ଆମି ନିତ୍ୟ ମେ ତୋମାର !

୫୪

ଆମୀରେ ସ୍ଵଜନ କରି' ଯେ ମହାସମ୍ମାନ
ଦିଯେଛ ଆପନ ହୁଏ, ରହିଲେ ପରାଣ
ତାର ଅପମାନ ଯେନ ସହ ନାହି କରି !
ଯେ ଆଲୋକ ଜ୍ଞାନୀଯେଛ ଦିବସ-ଶର୍କରୀ
ତାର ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟକୁ ଦେନ ସର୍ବ ଉଚ୍ଚେ ରାଥ,
ଅନାଦର ହତେ ତାରେ ପ୍ରାଣ ଦିଲା ଢାକି !
ମୋର ମୁଖ୍ୟର ମେ ସେ ତୋମାରି ପ୍ରତିଧ୍ୟ,
ଆୟାର ମହବେ ମମ ତୋମାରି ମହିମା

ମହେଶ ! ସେଥାଯ ସେ ପଦକ୍ଷେପ କରେ,
 ଅବମାନ ସହି' ଆନେ ଅବଜ୍ଞାର ଭରେ
 ହୋକୁ ନା ସେ ମହାରାଜ ବିଖ୍ୟମହୀତଳେ
 ତାରେ ଯେବେ ଦଗ୍ଧ ଦିଇ ଦେବଜ୍ଞୋହୀ ବଲେ
 ସର୍ବଶକ୍ତି ଲମ୍ବେ ମୋର ! ଯାକୁ ଆର ସବ,
 ଆପନ ଗୌରବେ ରାଧି ତୋମାର ଗୌରବ !

୫୫

ତୁମି ମୋରେ ଅର୍ପିଯାଇ ଯତ ଅଧିକାର,
କୃଷ୍ଣ ନା କରିଯା କହୁ କଣାମାତ୍ର ତାର
ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସିଂହିର ଦିବ ତୋମାର ଚରଣେ
ଅକୁଣ୍ଡିତ ରାଖି ତାରେ ବିପଦେ ମରଣେ ;
ଜୀବନ ସାର୍ଥକ ହବେ ତବେ !

୧୦

ଚିରଦିନ

ଜ୍ଞାନ ସେନ ଥାକେ ମୁକ୍ତ, ଶୃଖଳବିହୀନ ;—
 ଭକ୍ତି ସେନ ଭୟେ ନାହି ହୟ ପଦାନତ
 ପୃଥିବୀର କାରୋ କାହେ ;—ଶୁଭ ଚେଷ୍ଟା ଯତ
 କୋନ ବାଧା ନାହି ମାନେ କୋନ ଶକ୍ତି ହତେ ;
 ଆଜ୍ଞା ସେନ ଦିବାରାତ୍ରି ଅଧାରିତ ଶ୍ରୋତେ
 ସକଳ ଉଦ୍ୟମ ଲୟେ ଧାସ ତୋମା ପାନେ
 ସର୍ବ ବନ୍ଦ ଟୁଟି ! ସମୀ ଲେଖା ଥାକେ ପ୍ରାଣେ
 “ତୁମି ସା ଦିରେଛ ମୋରେ ଅଧିକାର ଭାର
 ତାହା କେଡ଼େ ନିତେ ଦିଲେ ଅମାନ୍ତ ତୋମାର !”

୫୬

ଆମେ ଲାଜେ ନତଶିରେ ନିତ୍ୟ ନିରବଧି
 ଅପରାନ ଅବିଚାର ସହ କରେ ସଦି
 ତବେ ଦେଇ ଦୀନ ପ୍ରାଣେ ତବ ସତ୍ୟ ହାଯ୍
 ଦଶେ ଦଶେ ହାନ ହୁଁ !—ହରିଲ ଆହ୍ମାଯ
 ତୋମାରେ ଧରିତେ ନାରେ ଦୃଢ଼ନିଷ୍ଠାଭରେ ;
 କ୍ଷୀଣପ୍ରାଣ ତୋମାରେ ଓ କୁଦ୍ରକ୍ଷୀଣ କରେ
 ଆପନାର ମତ,—ଯତ ଆଦେଶ ତୋମାର
 ପଡ଼େ ଥାକେ,—ଆବେଶେ ଦିବସ କାଟେ ତାର !

পুঁজি পুঁজি মিথ্যা আসি' গাঁস করে তারে
 চতুর্দিকে ; মিথ্যা মুখে, মিথ্যা ব্যবহারে,
 মিথ্যা চিত্তে, মিথ্যা তার মন্তক মাড়ায়ে,
 না পারে তাড়াতে তারে উঠিয়া দাঢ়ায়ে !

অপমানে নতশির ভয়ে ভীতজন
 মিথ্যারে ছাঁড়িয়া দেয় তব সিংহাসন !

୫୭

ହେ ସକଳ ଜୀଖରେର ପରମ ଝିଖର !
 ତପୋବନ-ତକୁଛାଯେ ମେଘମନ୍ତ୍ରର
 ଘୋଷଣା କରିଯାଛିଲ ସବାର ଉପରେ
 ଅପିତେ, ଜାଗତେ, ଏହି ବିଶ୍ୱ ଚରାଚରେ
 ବନ୍ଦପତି ଓସଦିତେ ଏକ ଦେବତାର
 ଅଥ୍ଗୁ ଅକ୍ଷୟ ଐକ୍ୟ ! ମେ ବାକ; ଉଦାର
 ଏହି ଭାରତେରି !

ଥାରା ସବଳ ଶାଧୀନ
 ନିର୍ଭୟ, ମରଣପ୍ରାଣ, ବକ୍ଷନବିହୀନ
 ସଦର୍ପ ଫିରିଯାଛେନ ବୀର୍ଯ୍ୟଜ୍ୟାତିଶ୍ୟାନ
 ଲଭିଯାଇ ଅ଱ଣ୍ୟ ନଦୀ ପର୍ବତ-ପାଥାଣ
 ଝାରା ଏକ ମହାନ୍ ବିଶୁଳ ସତ୍ୟପଥେ
 ତୋମାରେ ଲଭିଯାଛେନ ନିଖିଳ ଜଗତେ !
 କୋନଥାନେ ନା ମାନିଯା ଆୟାର ନିଷେଧ
 ସବଳେ ସମସ୍ତ ବିଶ କରେହେନ ଭେଦ !*

୫୮

ଝାହାରା ଦେଖିଆଛେ— ବିଶ୍ୱ ଚରାଚର
 ଝରିଛେ ଆନନ୍ଦ ହତେ ଆନନ୍ଦ ନିର୍ବର ;
 ଅଗ୍ନିର ପ୍ରତୋକ ଶିଥା ଭଙ୍ଗେ ତବ କୀପେ,
 ବାୟୁର ପ୍ରତୋକ ଖାଦ ତୋମାରି ପ୍ରତାପେ,
 ତୋମାରି ଆଦେଶ ବହି ମୃତ୍ୟ ଦିବାରାତ
 ଚରାଚର ମର୍ମରିଆ କରେ ସାତାରାତ ;
 ପିରି ଉଠିଆଛେ ଉର୍କେ ତୋମାରି ଇଞ୍ଜିଟେ,
 ନଦୀ ଧାର ଦିକେ ଦିକେ ତୋମାରି ସଙ୍ଗୀତେ ;
 ଶୁଣେ ଶୁଣେ ଚନ୍ଦ୍ରମୂର୍ତ୍ତ୍ୟଗ୍ରହତାରା ଯତ
 ଅନୁଷ୍ଠ ପ୍ରାଣେର ମାଝେ କୀପିଛେ ନିରତ !—

ତୋହାରା ଛିଲେନ ନିତ୍ୟ ଏ ବିଶ୍ୱ ଆଶମେ
କେବଳ ତୋମାରି ଭଙ୍ଗେ, ତୋମାରି ନିର୍ଭଯେ,
ତୋମାରି ଶାସନଗର୍ବେ ଦୀପତୃପ୍ତମୁଖେ
ବିଶ୍ୱ-ଭୂବନେଶ୍ୱରେର ଚକ୍ରର ମୟୁରେ !

୫୯

ଆମରା କୋଥାମ ଆଛି, କୋଗାମ ସୁଦୂରେ
 ଦୌପହୀନ ଜୀବତିଭି ଅବମାଦପୁରେ
 ଭଗ୍ନହେ; ସହସ୍ରର ଭକ୍ତିର ନୀଚେ
 କୁଞ୍ଜପୃଷ୍ଠେ ନତଶରେ; ସହସ୍ରର ପିଛେ
 ଚଲିଯାଛି ପ୍ରଭୁହେର ତର୍ଜନୀ ମଙ୍କେତେ
 କଟାକ୍ଷେ କାପିଯା; ଲଇଯାଛି ଶିରେ ପେତେ
 ସହସ୍ରଶାନଶାନ୍ତି;

ସଙ୍କୁଚିତ-କାହା

କୋପିତେଛି ରଚ' ନିଜ କଲ୍ପନାର ଛାଯା,
 ସଙ୍କ୍ଷାର ଅଧିକରେ ବମି' ନିରାନନ୍ଦ ଘରେ
 ଦୀନ ଆଜ୍ଞା ମରିତେଛେ ଶତ ଲକ୍ଷ ଡରେ !
 ପଦେ ପଦେ ତ୍ରୁଟିତେ ହସେ ଲୁଠ୍ୟମାନ
 ଖୁଲିତଳେ, ତୋମାରେ ସେ କବି ଅପ୍ରମାଣ !
 ସେ ନ ମୋରୀ ପିତୃହାରୀ ଧାଇ ପଥେ ପଥେ
 ଅନୀଖର ଅରାଜକ ଭୟାର୍ତ୍ତ ଉଗତେ !

୬୦

ଏକଦା ଏ ଭାରତେର କୋନ୍ ବନତଳେ
 କେ ତୁମି ମହାନ୍ ପ୍ରାଣ, କି ଆନନ୍ଦବଲେ
 'ଉଚ୍ଚାରି' ଉଠିଲେ ଉଚ୍ଚେ,—“ଶୋନ ବିଥୁନ,
 ଶୋନ ଅମୃତେର ପୁତ୍ର ସତ ଦେବଗଣ
 ଦିବାଧାମବାସୀ, ଆମି ଜେନେଛି ତୋହାରେ,
 ମହାନ୍ତ ପୁରୁଷ ଯିନି ଆଁଧାରେର ପାରେ
 ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ; ତୋରେ ଜେନେ, ତୋର ପାନେ ଚାହି
 ବୃଦ୍ଧରେ ଲଭିତେ ପାର, ଅନ୍ତଗଥ ନାହି !”

ଆରବାର ଏ ଭାରତେ କେ ଦିବେଗୋ ଆନି
ମେ ମହା ଆନନ୍ଦମନ୍ତ୍ର, ମେ ଉଦ୍‌ବାଚି
ମଜୀବନୀ, ସର୍ଗେ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ମେଇ ମୃତ୍ୟୁ
ପରମ ସୌଯଳା, ମେଇ ଏକାନ୍ତ ନିର୍ଭୟ
ଅନନ୍ତ ଅମୃତବାର୍ତ୍ତ !

ରେ ମୃତ ଭାରତ !

ଶୁଦ୍ଧ ମେଇ ଏକ ଆଛେ, ନାହି ଅଗ୍ନ ପଥ !

୬୧

ଏ ସୃଜ୍ୟ ଛେଦିତେ ହବେ, ଏହି ଭୟଜାଳ,
 ଏହି ପୁଞ୍ଜପୁଞ୍ଜୀଭୂତ ଜଡ଼େର ଜଞ୍ଚାଳ,
 ମୃତ ଆବର୍ଜନା ! ଓରେ ଜାଗିତେଇ ହବେ
 ଏ ଦୀପ୍ତ ପ୍ରଭାତ କାଳେ, ଏ ଜାଗ୍ରତ ଭବେ,
 ଏହି କର୍ମଧାରେ ! ଛଇ ନେତ୍ର କରି ଆଁଧା
 ଜ୍ଞାନେ ବାଧା, କର୍ମେ ବାଧା, ଗତିପଥେ ବାଧା,
 ଆଚାରେ ବିଚାରେ ବାଧା କରି ଦିଲ୍ଲୀ ଦୂର
 ଧରିତେ ହଇବେ ମୁକ୍ତ ବିହଙ୍ଗେର ଶୂର
 ଆନନ୍ଦେ ଉଦ୍‌ବାଲ ଉଚ୍ଚ !

୧୧

সমস্ত তিমির
 ভୋଦ কରି' ଦେଖିତେ ହଇବେ ଉର୍କପିର
 ଏକ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜ୍ୟୋତିର୍ଦ୍ମରେ ଅନସ୍ତ ଭୁବନେ !
 ଘୋଷଣା କରିତେ ହବେ ଅସଂଶ୍ଵର ମନେ—
 “ଶ୍ରୀଗୋ ଦିବ୍ୟଧାମବାସୀ ଦେବଗଣ ଯତ
 ମୋରା ଅମୃତେର ପୂତ୍ର ତୋମାଦେର ମତ !”

୬୨

ତଥ ଚରଣେର ଆଶା, ଓଗୋ ମହାରାଜ,
 ଛାଡ଼ି ନାହି ! ଏତ ସେ ହୀନତା, ଏତ ଲାଜ,
 ତବୁ ଛାଡ଼ି ନାହି ଆଶା ! ତୋମାର ବିଧାନ
 କେମନେ କି ଇନ୍ଦ୍ରଜାଳ କରେ ସେ ନିର୍ମାଣ
 ସଙ୍ଗୋପନେ ସବାର ନମ୍ବନ-ଅନ୍ତରାଳେ
 କେହ ନାହି ଜାନେ । ତୋମାର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାଳେ
 ମୁହଁକ୍ଷେତ୍ର ଅମ୍ବନ୍ତବ ଆସେ କୋଥା ହତେ
 ଆପନାରେ ବ୍ୟକ୍ତ କରି' ଆପନ ଆଲୋତେ
 ଚିର-ପ୍ରତୀକ୍ଷିତ ଚିରସଂକ୍ଷବେର ବେଶେ !

ଆହୁ ତୁମি ଅନ୍ତରୀମୀ ଏ ଲଜ୍ଜିତ ଦେଶେ,
 ସବାର ଅଞ୍ଚାତସାରେ ହନ୍ଦେ ହନ୍ଦେ
 ଗୃହେ ଗୃହେ ରାତ୍ରିଦିନ ଆଗକୁକ ହୟେ
 ତୋମାର ନିଗୃଢ଼ ଶକ୍ତି କରିତେହେ କାଞ୍ଚ !
 ଆମି ଛାଡ଼ି ନାଇ ଆଖୀ, ଓଗୋ ମହାରାଜ !

୬୩

ପତିତ ତାରତେ ତୁମି କୋନ୍‌ଆଗରଣେ
 ଆଗାଇବେ, ହେ ମହେଶ, କୋନ୍‌ମହାକଷେ,
 ସେ ମୋର କଳନାଟୀତ । କି ତାହାର କାଜ,
 କି ତାହାର ଶକ୍ତି, ଦେବ, କି ତାହାର ସାଙ୍ଗ,
 କୋନ୍‌ପଥ ତାର ପଥ, କୋନ୍‌ମହିମାୟ
 ଦୋଢ଼ାବେ ମେ ସମ୍ପଦେର ଶିଥର-ସୀମାର
 ତୋମାର ମହିମାଙ୍ଗୋତ୍ତି କରିତେ ପ୍ରକାଶ
 ନଦୀନ ପ୍ରତାତେ ।

ଆଜି ନିଶାର ଆକାଶ
 ସେ ଆଦର୍ଶ ରଚିଯାଇଛେ ଆଲୋକେର ମାଳା,
 ସାଜାଯେଇଛେ ଆପନାର ଅନ୍ଧକାର ଧାଳା
 ଧରିଯାଇଛେ ଧରିବୀର ମାଧ୍ୟାର ଉପର
 ସେ ଆଦର୍ଶ ପ୍ରଭାତେର ନହେ, ମହେଶ୍ୱର !
 ଜୀଗିଯା ଉଠିବେ ପ୍ରାଚୀ ସେ ଅକୁଣାଲୋକେ
 ସେ କିମ୍ବା ନାହିଁ ଆଜି ନିଶୀଥେର ଚୋଥେ !

୬୪

ଶତାବ୍ଦୀର ଶ୍ରୀ ଆଜି ରକ୍ତମୟ ମାତ୍ରେ
 ଅଞ୍ଚ ଗେଲ,—ହିଂସାର ଉଦ୍‌ଦେବ ଆଜି ବାଜେ
 ଅଥେ ଅଞ୍ଜେ ମରଣେର ଉତ୍ୟାଦ ରାଗିଣୀ ।
 ଭୟକ୍ଷମୀ ! ଦୟାହୀନ ସତ୍ୟତା ନାଗିନୀ
 ତୁଳେହେ କୃତିଳ କଣୀ ଚକ୍ରର ନିର୍ମିଷେ,
 ଶୁଣ୍ଡ ବିଷଦ୍ଵତ୍ତ ତାତ୍ର ଭର୍ତ୍ତ ତୌତ୍ର ବିବେ ।

ସାର୍ଥେ ସାର୍ଥେ ବେଦହେ ସଂଘାତ,—ଲୋତେ ଲୋତେ
ସଟେହେ ସଂଗ୍ରାମ ;—ପ୍ରଳୟ-ମହନ-କୋତେ
ତନ୍ଦ୍ରବେଶୀ ବର୍ଣ୍ଣରତା ଉଠିଆଛେ ଆଗି'
ପକ୍ଷଶୟା ହତେ । ଲଜ୍ଜା ସରମ ତୋମାଗି'
ଆତିପ୍ରେସ ନାମ ଧରି' ଅଚଞ୍ଚ ଅଞ୍ଚାର
ଧର୍ମରେ ଭାସାତେ ଚାହେ ବଲେର ବଞ୍ଚାର ।
କବିଦଲ ଚୀଏକାରିଛେ ଆଗାଇରା ଭୌତି
ଅଶାନ କୁକୁରଦେର କାଡ଼ାକାଡ଼ି-ଗୀତି ।

୬୫

ସାର୍ଥେର ସମାପ୍ତି ଅପୟାତେ । ଅକ୍ଷ୍ୱାଙ୍ମ
 ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଶୌଭି ମାଝେ ଦାଳନ ଆସାତ
 ବିଦୀର୍ଘ ବିକୌର୍ଘ କରି ଚର୍ଚ କରେ ତାରେ
 କାଳ-ଘନ୍ଧାରକାରିତ ହର୍ଯ୍ୟୋଗ-ଆଁଧାରେ ।
 ଏବେ ସ୍ପର୍ଦ୍ଧାରେ କହୁ ନାହି ଦେଉ ହାନ
 ଦୀର୍ଘକାଳ ନିଧିଲେର ବିଗ୍ରାହ ବିଧାନ ।

ସାର୍ଥ ସତ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହସ ଲୋକ କୁଧାନଳ
ତତ ତାର ବେଡ଼େ ଓଠେ,—ବିଶ ଧରାତଳ
ଆପନାର ଖାଦ୍ୟ ବଲି' ନା କରି' ବିଚାର
ଜଠରେ ପୂରିତେ ଚାହ !—ବୀଭବ ଆହାର
ବୀଭବ କୁଧାରେ କରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନିଲାଙ୍ଗ ।
ତଥବ ଗର୍ଜିଯା ନାମେ ତବ କୁଦ୍ର ବାଜ ।

ଛୁଟିଯାଛେ ଜାତିପ୍ରେମ ମୃତ୍ୟୁର ସନ୍ଧାନେ
ବାହି' ସାର୍ଥତରୀ, ଗୁଣ୍ଠ ପର୍ବତେର ପାନେ ।

୬୬

ଏହି ପଶ୍ଚିମେର କୋଣେ ରାଜ୍ୟରାଗରେଖା
 ନହେ କବୁ ସୌମ୍ୟରାଶି ଅକ୍ରମେର ଲେଖା
 ତବ ନବ ପ୍ରଭାତେର ! ଏ ଶୁଦ୍ଧ ମୌଳିକ
 ସକ୍ଷ୍ୟାର ପ୍ରଗତ ଦୀପି । ଚିତାର ଆଶ୍ଵନ
 ପଶ୍ଚିମ ସମୁଦ୍ର ତଟେ କରିଛେ ଉଦ୍‌ଦ୍ଵାର
 ବିଶ୍ଵ ଲିଙ୍ଗ—ସ୍ଵାର୍ଥଦୀପ ଲୁଜ ସଭ୍ୟତାର
 ମଶାଲ ହଇତେ ଲାଗେ ଶେଷ ଅଧିକଗା ।

এই শশানের মাঝে শক্তির সাধনা
 তব আরাধনা নহে, হে বিশপালক !
 তোমার নিখিলঘাসী আনন্দ-আলোক
 হযত লুকাই আছে পূর্ব সিঞ্চুতীরে
 বহু ধৈর্যে নব শক্তির ছঃখের তিমিরে
 সর্ববিজ্ঞ অঙ্গিকৃত দৈত্যের দীক্ষাৰ
 দীর্ঘকাল—ত্রক্ষমুহূর্তের প্রতৌক্ষার !

୬୭

କେ ପରମ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଭାତେର ଲାଗି’
 ହେ ଭାରତ, ସର୍ବଦଃଥେ ରହ ତୁ ମି ଜ୍ଞାଗି’
 ସରଳ ନିର୍ଝଳ ଚିନ୍ତ; ସକଳ ବନ୍ଦନେ
 ଆସ୍ତାରେ ବାଧୀନ ରାଖି’, —ପୁନ୍ଦ ଓ ଚନ୍ଦନେ
 ଆପନାର ଅନ୍ତରେର ମାହାତ୍ମ୍ୟମନ୍ଦିର
 ସଜ୍ଜିତ ମୁଗଙ୍କି କରି’, ଦୁଃଖନନ୍ଦଶିଷ
 ତୀର ପଦତଳେ ନିତ୍ୟ ରାଖିଯା ନୀରବେ !

ତାହ'ତେ ସଞ୍ଚିତ କରେ ତୋମାରେ ଏ ଭବେ
 ଏମନ କେହି ନାହି—ମେହି ମର୍ବିଭରେ
 ମର୍ବ ଭବେ ଥାକ ତୁମି ନିର୍ଭୟ ଅନ୍ତରେ
 ତାର ହଣ୍ଡ ହତେ ଲାହେ ଅଙ୍ଗୟ ସମ୍ମାନ !
 ଧରାୟ ହୋକନା ତବ ସତ ନିଷ ଶାନ
 ତାର ପାଦପୀଠ କର ମେ ଆସନ ତବ
 ଧୀର ପାଦରେଖୁକଣ ଏ ଲିଖିଲ ତବ ।

୬୮

ମେ ଉଦ୍‌ଦୀର ଅତ୍ୟାଧେର ପ୍ରଥମ ଅକ୍ଷଣ
ସଥନି ମେଲିବେ ନେତ୍ର—ପ୍ରଶାନ୍ତ କକ୍ଷଣ—
କୁତୁଳିର ଅଭିଭେଦୀ ଉଦୟଶିଥରେ,
ହେ ଛଃପୀ ଜାଗରତ ଦେଶ, ତବ କର୍ତ୍ତ୍ତସ୍ତରେ
ପ୍ରଥମ ସନ୍ତ୍ରୀତ ତାର ଯେନ ଉଠେ ବାଙ୍ଗ
ପ୍ରଥମ ଘୋଷଣା କବନି !

ତୁ ମି ଥେକୋ ସାଜି'
 ଚନ୍ଦନଚର୍ଚିତ ଶାତ ନିର୍ମଳ ବ୍ରାହ୍ମଣ,—
 ଉଚ୍ଛଳିର ଉର୍କେ ତୁଳି' ଗାହିଯୋ ବନ୍ଦନ—
 “ଏସ ଶାଙ୍କି, ବିଧାତାର କଞ୍ଚା ଲାଟିକା,
 ନିଶାଚର ପିଶାଚେର ରକ୍ତଦୀପଶିଥା
 କରିଯା ଲଜ୍ଜିତ ! ତବ ବିଶାଳ ସନ୍ତୋଷ
 ବିଶଲୋକ-ଦ୍ୱାରେର ରହୁରାଜକୋଷ !
 ତବ ଧୈର୍ୟ ଦୈଵବୀର୍ୟ ! ନାହତୀ ତୋମାର
 ସମୃଦ୍ଧ ମୁକୁଟଶ୍ରେଷ୍ଠ, ତୋର ପୁରସ୍କାର !”

୬୯

ତୋରି ହସ୍ତ ହତେ ନିଯୋ ତଥ ଛଃଖଭାର,
 ହେ ଛଃଖୀ, ହେ ଦୀନହୀନ ! ଦୀନତା ତୋମାର
 ଧରିବେ ଗ୍ରିଥର୍ଯ୍ୟଦୌଷିଣ୍ୟ, ସଦି ନତ ରହେ
 ତୋରି ଦ୍ଵାରେ ! ଆର କେହ ନହେ ନହେ ନହେ
 ତିଲି ଛାଡ଼ା ଆର କେହ ନାହି ଜିମ୍ବସାରେ
 ଯାର କାହେ ତଥ ଶିର ଲୁଟୋଇତେ ପାରେ ।

ପିତୃକୁଳପେ ରଯେଛେନ ତିନି, – ପିତୃମାତ୍ରେ
 ନମି ତାରେ ! ତାହାରି ଦକ୍ଷିଣ ହଞ୍ଚ ରାଜେ
 ଶାସନଙ୍କ ପରେ, ନତଶିରେ ଲଈ ତୁଳି
 ତାହାର ଶାସନ ; ତାରି ଚରଣ ଅଙ୍ଗୁଳି
 ଆହେ ମହଦ୍ଵେର ପରେ, ମହତେର ଦୀରେ
 ଆପନାରେ ନନ୍ଦ କରେ' ପୂଜା କରି ତାରେ ।
 ତାରି ହଞ୍ଚମ୍ପର୍ଶକୁଳପେ କରି' ଅମୁଭ୍ବ
 ମନ୍ତକେ ତୁଳିଯା ଲଈ ଦୁଃଖେର ଗୌରବ ।

୭୦

ତୋମାର ଶ୍ଵାଗେର ଦୁଃ ପ୍ରତ୍ୟେକେର କରେ
ଅର୍ପଣ କରେଛ ନିଜେ ! ପ୍ରତ୍ୟେକେର ପରେ
ଦିଯେଛ ଶାସନଭାର, ହେ ରାଜାଧିରାଜ !
ମେ ଶ୍ରୀ ମହାନ ତଥ ମେ ହରହ କାଜ
ନମିଲା ତୋମାରେ ଯେନ ଶିରୋଧାର୍ୟ କରି
ଦବିନୟେ ! ତଥ କାର୍ଯ୍ୟ ଯେନ ନାହି ଡର
କରୁ କାରେ !

କମା ସେଥା କୌଣ ହର୍ବଲତା,
ହେ କୁଦ୍ର, ନିଷ୍ଠୁର ଯେନ ହତେ ପାରି ତଥା
ତୋମାର ଆଦେଶେ ! ଯେନ ରମନାର ମମ
ସତ୍ତାବାକ୍ୟ ଖଲି' ଉଠେ ଖରଥଜଳ ସମ
ତୋମାର ଇଞ୍ଜିତେ ! ଯେନ ରାଧି ତବ ମାନ
ତୋମାର ବିଚାରାସନେ ଲାଗେ ନିଜ ଶାନ !
ଅନ୍ତାର ଯେ କରେ, ଆର, ଅନ୍ତାର ଯେ ମହେ,
ତବ ହୃଦୀ ଯେନ ତାରେ ତୃତୀ ମମ ଦହେ ।

୭୧

ଓରେ ମୌନମୂଳ କେନ ଆଛିମ୍ ନୀରବେ
 ଅଷ୍ଟର କରିଯା କକ୍ଷ ? ଏ ମୁଖର ଭବେ
 ତୋର କୋନ କଥା ନାହିଁ, ରେ ଆନନ୍ଦହୀନ ?
 କୋନ ସତ୍ୟ ପଡ଼େ ନାହିଁ ଚୋଥେ ? ଓରେ ଦୀନ
 କଣ୍ଠେ ନାହିଁ କୋନ ସଙ୍ଗୀତେର ନବ ତାନ ?

ତୋର ଗୁହପ୍ରାନ୍ତ ଚାର୍ଚ' ସମ୍ମର୍ଜ ମହାନ୍
 ଗାହିଛେ ଅନେକ ଗାଥା,—ପଶ୍ଚିମେ ପୂରବେ
 କତ ନଦୀ ନିରବଧି ଧାର କଲାବେ
 ତରଳ ସଞ୍ଚୀତଧାରା ହସେ ଶୃର୍ଜିମତୀ !
 ଶୁଦ୍ଧ ତୁମି ଦେଖ ନାହିଁ ମେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଜ୍ୟୋତି
 ଯାହା ସତ୍ୟ ଯାହା ଗୀତେ ଆନନ୍ଦେ ଆଶାର
 ଫୁଟେ ଉଠେ ନବ ନବ ବିଚିତ୍ର ଭାବୀୟ !
 ତବ ମତ୍ୟ ତବ ଗାନ କନ୍ଦ ହସେ ରାଜେ
 ରାତ୍ରିଦିନ ଜୀର୍ଣ୍ଣାନ୍ତେ ଶୁକପତ୍ରମାହେ !

୧୨

ଚିନ୍ତ ଯେଥା ଭୟଶୂଣ୍ୟ, ଉଚ୍ଚ ଯେଥା ଶିର,
 ଜ୍ଞାନ ଯେଥା ମୁକ୍ତ, ସେଥା ଗୃହେର ପ୍ରାଚୀର
 ଆପନ ପ୍ରାଙ୍ଗଣତଳେ ଦିବସଶର୍କରୀ
 ସ୍ଵର୍ଗରେ ରାଖେ ନାହିଁ ଖଣ୍ଡ କୁଦ୍ର କରି',
 ସେଥା ବାକ୍ୟ ହନ୍ଦୁରେ ଉଂସମୁଖ ହତେ
 ଉଚ୍ଛ୍ଵସିମା ଉଠେ, ସେଥା ନିର୍ବାରିତ ଶ୍ରୋତେ
 ଦେଶେ ଦେଶେ ଦିଶେ ଦିଶେ କର୍ମଧାରୀ ଧାର
 ଅଜ୍ଞନ ମହାବିଧ ଚରିତାର୍ଥତାଯ ;

যেখা তুচ্ছ আচারের মুক্তালুঁয়াশি
 বিচারের শ্রোতঃপথ ফেলে নাই গ্রাসি',
 পৌরুষের করেনি শতধা ; নিত্য যেখা
 তুমি সর্ব কর্ম চিহ্ন আনন্দের নেতা,—
 নিজ হস্তে নির্দয় আবাত করি' পিতঃ
 ভারতেরে সেই স্বর্গে কর জাগরিত !

୭୩

ଆମি ତାଳବାସି ଦେବ ଏହି ବାଜାଲାର
 ଦିଗନ୍ତପ୍ରସାର କେତ୍ରେ ସେ ଶାନ୍ତି ଉଦୀର
 ବିରାଜ କରିଛେ ନିଃୟ,—ଯୁକ୍ତ ନୀଳାସର
 ଅଞ୍ଚାୟ ଆଲୋକ ପାହେ ବୈରାଗ୍ୟେ ହରେ
 ଯେ ତୈରବୀଗାନ, ଯେ ମଧୁରୀ ଏକାକିନୀ
 ନଦୀର ନିର୍ଜନ ତଟେ ବାଜାୟ କିଛିଲି
 ତରଳ କଣ୍ଠରୋଳେ, ଯେ ସରଳ ମେହ
 ତରଙ୍ଗାମାଥେ ମିଶି ନିଷ୍ଠପଣୀଗେହ
 ଅଞ୍ଚଳେ ଆବରି ଆଛେ, ଯେ ମୋର ଭବନ
 ଆକାଶେ ବାତାସେ ଆର ଆଲୋକେ ମଗନ
 ସନ୍ତୋଷେ କଲ୍ୟାଣେ ପ୍ରେମେ ;—କର ଆଶୀର୍ବାଦ

୧୩

ସଥନି ତୋମାର ଦୂତ ଆନିବେ ସଂବାଦ
 ତଥନି ତୋମାର କାର୍ଯ୍ୟ ଆନଳିତ ମନେ
 ସବ ଛାଡ଼ି ଯେତେ ପାରି ହୁଅଥେ ଓ ମରଣେ !

୭୩

ଏ ନଦୀର କଳଖନି ସେଥାର ବାଜେ ନା
 ମାତୃକଳକଞ୍ଚମ ; ଯେଥୋ଱ ସାଙ୍ଗେ ନା
 କୋମଳା ଉର୍କରା ହୁବି ନବ ନବୋତ୍ସବେ
 ନବୀନ ବରଣ ବଞ୍ଚେ ଯୌବନ-ଗୌରବେ
 ବସନ୍ତେ ଶରତେ ବରଦାୟ ; କୁନ୍ତାକାଶ
 ଦିବସ ରାତ୍ରିରେ ସେଥା କରେ ନା ଅକାଶ
 ପୁର୍ଣ୍ଣପ୍ରକୁଟିତକୁପେ ; ଯେଥା ମାତୃଭାସା
 ଚିତ୍ତ-ଅନ୍ତଃପୁରେ ନାହିଁ କରେ ଯାଓସା-ଆସା
 କଲ୍ୟାଣୀ ହୁନ୍ଦରଲଙ୍ଘୀ ; ଯେଥା ନିଶଦିନ
 କଇନା ଫିରିଯା ଆସେ ପରିଚର ହୈନ
 ପରଗୃହଦ୍ୱାର ହଂତେ ପଥେର ମାଝାରେ,—

ମେଥାନେଓ ଯାଇ ଏଦି, ମନ ଯେବେ ପାରେ
ସହଜେ ଟାନିଯା ନିତେ ଅନ୍ତହୀନ ଶୋଭେ
ତବ ସମାନମଦ୍ଧାରା ସର୍ବଠାଇ ହତେ ।

୭୫

ଆମାର ମକଳ ଅଙ୍ଗେ ତୋମାର ପରଶ
 ଲଗ୍ବ ହୟେ ରହିଯାଛେ ରଜନୀ ଦିବସ
 ପ୍ରାଣେଶ୍ଵର, ଏହି କଥା ନିତ୍ୟ ମନେ ଆନି
 ରାଖିବ ପରିତ୍ର କରି ମୋର ତମୁଥାନି ।
 ମନେ ତୁମି ବିବାଜିଛ, ହେ ପରମ ଜ୍ଞାନ,
 ଏହି କଥା ସନ୍ଦା ଶ୍ରି' ମୋର ସର୍ବଧାନ
 ସର୍ବଚିନ୍ତା ହତେ ଆମି ସର୍ବଚେଷ୍ଟା କରି
 ସର୍ବମିଥ୍ୟା ରାଖି ଦିବ ଦୂରେ ପରିହରି !

ହଦୟେ ରହେଛେ ତଥ ଅଚଳ ଆସନ
 ଏହି କଥା ମନେ ରେଖେ କରିବ ଶାସନ
 ସକଳ କୁଟିଲ ଦେସ, ସର୍ବ ଅସଙ୍ଗଳ,—
 ପ୍ରେମେରେ ରାଧିବ କରି ପ୍ରକୃତ ନିର୍ମଳ !
 ସର୍ବକର୍ମେ ତଥ ଶକ୍ତି ଏହି ଜ୍ଞାନେ ସାର
 କରିବ ସକଳ କର୍ମେ ତୋମାରେ ପ୍ରଚାର !

୭୬

অচিন্ত্য এ ব্ৰহ্মাণ্ডের লোক লোকাস্তৱে
 অনস্তু শাসন বীৰ চিৰকালত্তৱে
 প্ৰত্যোক অণুৱ মাখে হতেছে প্ৰকাশ ;
 যুগে যুগে মানবেৰ মহা ইতিঃস
 বহিয়া চলেছে সদা ধৰণীৰ পৰ
 বীৱ তৰ্জনীৱ ছায়া, মেই মহেশ্বৱ
 আমাৱ চৈতন্যমাখে প্ৰত্যোক পলকে
 কৱিছেন অধিষ্ঠান ;—তাহাৱি আলোকে
 চক্ৰ মোৱ দৃষ্টিদীপ্ত, তাহাৱি পৱশে
 অঙ্গ মোৱ স্পৰ্শময় প্ৰাণেৱ হৱথে ;

ଯେଥୋ ଚଲି ଯେଥୋ ରହି ଯେଥୋ ବାସ କରି
 ଅତ୍ୟେକ ନିଶ୍ଚାସେ ମୋର ଏହି କଥା ଶ୍ଵରି
 ଆପନ ମନ୍ତ୍ରକପରେ ସର୍ବଦା ସର୍ବଥା
 ବହିବ ତୋହାର ଗର୍ବ, ନିଜେର ନାୟତା !

୭୭

ନା ଗଣି ମନେର କ୍ଷତି ଧନେର କ୍ଷତିତେ
 ହେ ବରେଣ୍ୟ, ଏଇବର ଦେହ ମୋର ଚିତେ !
 ଯେ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ତୋମାର ଭୁବନ
 ଏହି ତୃଣଭୂମି ହ'ତେ ସୁଦୂର ଗଗନ
 ଯେ ଆଲୋକେ ଯେ ସଞ୍ଚୀତେ ଯେ ସୌନ୍ଦର୍ୟ ଧନେ,
 ତାର ମୂଳ୍ୟ ନିତା ଯେନ ଥାକେ ମୋର ମନେ
 ସାଧୀନ ସବଳ ଶାନ୍ତ ସରଳ ସଙ୍କୋଷ !

ଅମୃତେରେ କିନ୍ତୁ ଯେନ ନାହିଁ ଦିଇ ହୋଇ
କୋନ ହୁଥ କୋନ କଣ୍ଠି ଅଭାବେର ତରେ !
ବିଶ୍ୱାସ ନା ଜୟେ ଯେନ ବିଶ୍ୱଚରାଚରେ
କୁଞ୍ଚିତଙ୍ଗ ହାରାଇଦ୍ବୀ ! ଧନୀର ସମାଜେ
ହାନ ଯଦି ନାହିଁ ହୟ, ଅଗତେର ମାତ୍ରେ
ଆମୀର ଆସନ ଯେନ ରହେ ମର୍ବ ଠାଇ !
ହେ ଦେବ ଏକାନ୍ତ ଚିତ୍ତେ ଏହି ବର ଚାଇ !

୭୮

ଏ କଥା ଅରଣେ ବାଖା କେନ ଗୋ କଠିନ
 ତୁମି ଆହୁ ମସ ଚେଷେ, ଆହ ନିଶିଦ୍ଧିନ,
 ଆହ ପ୍ରତିକଣେ,—ଆହ ଦୂରେ, ଆହ କାହେ
 ସହା କିଛୁ ଆହେ, ତୁମି ଆହ ବଲେ ଆହେ ?
 ସେମନି ପ୍ରବେଶ ଆମି କରି ଲୋକାଳୟେ,
 ସଥନି ମାହ୍ୟ ଆସେ ସ୍ଵତିନିଳା ଲ'ରେ
 ଲ'ରେ ରାଗ, ଲ'ରେ ଦେସ, ଲ'ରେ ଗର୍ବ ତାର,
 ଅମନି ସଂସ ରୁ ଧରେ ପର୍ବତ ଆକାର

ଆବରିଯା ଉର୍ଜଲୋକ,—ତରକିଯା ଉଠେ
 ଲାଜୁଭୟଲୋଭକ୍ଷୋଭ ; ନରେର ମୁକୁଟେ
 ଯେ ହୀରକ ଜଳେ ତାରି ଆଲୋକ-ଘଲକେ
 ଅନ୍ତ ଆଲୋ ନାହି ହେବି ଦ୍ୟାଲୋକେ ଭୂଲୋକେ !
 ଶାନ୍ତି ସମ୍ମୁଖେ ଏଲେ କେନ ସେଇକ୍ଷଣେ
 ତ୍ୟୋମାର ସମ୍ମୁଖେ ଆଛି ନାହି ପଡେ ମନେ ?

୭୯

ତୋମାରେ ବଲେଛେ ସାରା ପୁଅ ହତେ ପ୍ରିୟ,
ବିକ୍ରି ହତେ ପ୍ରିୟତର, ସା କିଛୁ ଆସୀଯ
ସବ ହତେ ପ୍ରିୟତମ ନିଖିଳ ଭୂବନେ,
ଆୟାର ଅନ୍ତରତମ,—ତୀରେ ଚରଣେ
ପାତିଆଁ ରାଖିତେ ଚାହି ହଦୟ ଆମାର !

୧୪

ଦେ ସରଳ ଶାନ୍ତ ପ୍ରେମ ଗତୀର ଉଦ୍‌ବାର,—
 ଦେ ନିଶ୍ଚିତ ନିଃସଂଶୟ, ଦେଇ ଶୁଣିବିଡ଼
 ସହଜ ମିଳନାବେଗ, ଦେଇ ଚିରସ୍ଥିର
 ଆହ୍ଲାର ଏକାଗ୍ର ଲଙ୍ଘ, ଦେଇ ସର୍ବ କାଜେ
 ସହଜେଇ ସଞ୍ଚରଣ ମଦ୍ଦା ତୋମା ମାବେ
 ଗଣ୍ଠୀର ପ୍ରଶାନ୍ତ ଚିତ୍ତେ, ହେ ଅନ୍ତରସାମୀ,
 କେମନେ କରିବ ଲାଭ ? ପଦେ ପଦେ ଆମ
 ପ୍ରେମେର ପ୍ରବାହ ତବ ସହଜ ବିଶ୍ୱାସେ
 ଅନ୍ତରେ ଟାନିଯା ଲବ ନିଃଶାସେ ନିଃଶାସେ!

୮୦

ହେ ଅନ୍ତରୁ, ସେଥା ତୁମି ଧାରଣା ଅତୀତ,
 ସେଥା ହତେ ଆନନ୍ଦେର ଅବ୍ୟକ୍ତ ସଙ୍ଗୀତ
 ବରିଆ ପଡ଼ିଛେ ନାମି'—ଅନୃଶ୍ଵର ଅଗମ
 ହିମାଦିଶିଥର ହତେ ଜାହୁବୀର ସମ ।

সে ধানাভুক্তের শৃঙ্গ, যেখা স্রীলেখা
 জগতের প্রাতঃকাল দিয়েছিল দেখা
 আদি অন্তকার মাঝে,—যেখা রক্তচ্ছবি
 অস্ত যাবে জগতের শ্রাস্ত সন্ধ্যারবি ;
 নব নব ভূবনের জ্যোতির্বাঞ্চাল
 পুঁজ পুঁজ নৌহারিকা যার বক্ষে আসি
 ফিরিছে স্বজনবেগে মেষথণ্ড সম
 ঘুঁগে ঘুঁগান্তরে—চিত্তবাতায়ন মম
 সে অগম্য অচিস্ত্যের পানে রাত্রি দিন
 রাখিব উল্লুক করি, হে অস্তবিহীন !

୮୧

ଏକାଧାରେ ତୁମିଇ ଆକାଶ, ତୁମି ନୀଡ଼ ।
 ହେ ସୁନ୍ଦର, ମୀଡ଼େ ତବ ପ୍ରେମ ସୁନିବିଡ଼
 ପ୍ରତିକ୍ଷଣେ ନାନା ବର୍ଣ୍ଣ ନାନା ଗଙ୍କେ ଗୀତେ ।
 ମୁଢ଼ ପ୍ରାଣ ବେଷ୍ଟନ କରେଛେ ଚାରି ଭିତେ ।
 ସେଥା ଉଷା ଡାନ ହାତେ ଧରି' ସ୍ଵର୍ଗ ଧାଳା
 ନିଯେ ଆମେ ଏକଥାନି ମାଧୁର୍ୟେର ମାଳା
 ମୀରବେ ପରାୟେ ଦିତେ ଧରାର ଲଳାଟେ ;
 ମଙ୍ଗା ଆମେ ନୟମୁଖେ ଧେରଶୃଙ୍ଖ ମାଠେ
 ଚିହ୍ନହୀନ ପଥ ଦିଯେ ଲାଗେ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣବାରି
 ପଞ୍ଚମ ସମୁଦ୍ର ହତେ ଭରି' ଶାନ୍ତିବାରି ।

ତୁମି ଦେଖା ଆମାଦେର ଆଆର ଆକାଶ
 ଅପାର ସଞ୍ଚାର କ୍ଷେତ୍ର,—ମେଥା ଶୁଭ ଭାସ ;
 ଦିନ ନାହି, ରାତ୍ରି ନାହି, ନାହି ଜନପ୍ରାଣୀ,
 ସର୍ବ ନାହି ଗନ୍ଧ ନାହି—ନାହି ନାହି ବାଣୀ !

୮୨

ତବ ପ୍ରେମେ ଧନ୍ୟ ତୁମି କରେଛ ଆମାରେ
 ପ୍ରିୟତମ ! ତବୁ ଶୁଦ୍ଧ ମାଧୁର୍ୟ ମାଝାରେ
 ଚାହି ନା ନିମଗ୍ନ କରେ ରାଖିତେ ହନ୍ଦୟ !
 ଆପଣି ସେଥାଯ ଧରା ଦିଲେ, ମେହମୟ,
 ବିଚିତ୍ର ସୌଲର୍ୟଡୋରେ, କତ ସେହେ ପ୍ରେମେ
 କତ କ୍ରପେ—ସେଥା ଆୟି ରହିବ ନା ଥେମେ
 ତୋମାର ପ୍ରଗମ-ଅଭିମାନେ ! ଚିତ୍ତେ ମୋର
 ଜଡ଼ାଯେ ବୀଧିବନାକ ସଞ୍ଚୋମେର ଡୋର !

ଆମାର ଅତୀତ ତୁମି ସେଥା, ସେଇଥାନେ
 ଅନ୍ତରାଳୀ ଧାର ନିତ୍ୟ ଅନ୍ତେର ଟାନେ
 ସକଳ ବନ୍ଧନ ମାଝେ,—ସେଥାଯ ଉଦ୍ଧାର
 ଅନ୍ତହୀନ ଶାନ୍ତି ଆର ମୁକ୍ତି ର ବିସ୍ତାର !

ତୋମାର ମାଧ୍ୟମ ସେନ ବେଧେ ନାହି ରାଖେ,
 ତବ ଐଶ୍ୱରୀର ପାନେ ଟାନେ ମେ ଆମାକେ !

୮୩

ହେ ଦୂର ହଇତେ ଦୂର, ହେ ନିକଟତମ !
 ସେଥାଯ ନିକଟେ ତୁମି ସେଥା ତୁମି ମମ,
 ଦେଖାଯ ଶୁଦ୍ଧରେ ତୁମି ସେଥା ଆମି ତବ !
 କାହେ ତୁମି ନାନା ଭାବେ ନିତ୍ୟ ନବ ନବ
 ଶୁଦ୍ଧ ହଃଥେ ଜନମେ ମରଣେ ; ତବ ଗାନ
 ଜଲସ୍ଥଳ ଶୂନ୍ୟ ହତେ କରିଛେ ଆହ୍ଵାନ
 ମୋରେ ମର୍ବ କର୍ମ ମାଝେ,—ବାଜେ ଗୃତସ୍ଵରେ
 ପ୍ରହରେ ପ୍ରହରେ ଚିନ୍ତ-କୁହରେ କୁହରେ
 ତୋମାର ମଙ୍ଗଳ-ମସ୍ତକ ।

ଯେଥା ଦୂର ତୁମି
 ଯେଥା ଆଜ୍ଞା ହାରାଇଯା ସର୍ବ ତଟଭୂମି
 ତୋମାର ନିଃସୀମା ମାକେ ପୂର୍ଣ୍ଣାନନ୍ଦ ତରେ
 ଆପନାରେ ନିଃଶେଷିଯା ସମର୍ପଣ କରେ ।
 କାହେ ତୁମି କର୍ମତଟ ଆଜ୍ଞା ତଟନୀର,
 ଦୂରେ ତୁମି ଶାନ୍ତିମିଳୁ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଗଭୀର !

୮୪

ଶୁକ୍ର କର, ଶୁକ୍ର କର ନିଳା ପ୍ରଶଂସାର
 ହଞ୍ଚେଣ୍ଟ ଶୃଙ୍ଖଳ ହତେ । ମେ କଠିନ ଭାବ
 ସଦି ଥିସେ ଯାଏ ତବେ ମାନୁଷେର ମାନେ
 ସହଜେ ଫିରିବ ଆମି ସଂସାରେ କାଜେ,—
 ତୋମାରି ଆଦେଶ ଶୁଭୁ ଜୀବୀ ହବେ, ନାଥ !
 ତୋମାର ଚରଣପ୍ରାଣେ କରି' ପ୍ରଣିପାତ
 ତବ ଦଶ ପୁରସ୍କାର ଅନ୍ତରେ ଗୋପନେ
 ଲଇବ ନୀରବେ ତୁଳି',—ନିଃଶବ୍ଦ ଗମନେ

চলে যাব কর্ষক্ষেত্র মাৰখান দিয়া
 বহিয়া অসংখ্য কাজে একনিষ্ঠ হিয়া,
 সঁপিৱা অব্যৰ্থ গতি সহস্র চেষ্টায়
 এক নিত্য ভক্তিবলে ; নদী ধৰা ধায়
 লক্ষ লোকালয় মাঝে নানা কৰ্ম সারি'
 সমুদ্রের পামে লয়ে বন্ধহীন বারি।

୮୫

ହରିନ ସନାମେ ଏମ ସନ ଅନ୍ତକାରେ,
 ହେ ପ୍ରାଣେଶ ! ଦିଗ୍ବିନିକ ବୃଷ୍ଟିବାରିଧାରେ
 ଭେଦେ ସାମ୍ବ, କୁଟିଲ କଟାକ୍ଷେ ହେଦେ ସାମ୍ବ
 ନିଷ୍ଠାର ବିଦ୍ୟୁତଶିଥା,—ଉତ୍ତରୋଳ ସାମ୍ବ
 ତୁଲିଲ ଉତ୍ତଳା କରି' ଅରଣ୍ୟ କାନନ !

୧୯

ଆଜି ତୁମ୍ହି ଡାକ ଅଭିସାରେ, ହେ ମୋହନ,
 ହେ ଜୀବନଶ୍ଵାସୀ ! ଅଞ୍ଚିତ୍ତ ବିଶ୍ଵମାତ୍ରେ
 କୋନ ହୁଅଥେ, କୋନ ଭଯେ, କୋନ ବୃଦ୍ଧା କାଜେ
 ରହିବ ନା କନ୍ଦ ହରେ ! ଏ ଦୀପ ଆମାର
 ପିଛିଲ ତିମିର ପଥେ ଯେନ ବାରଦ୍ଵାର
 ନିବେ ନାହିଁ ସାଗର—ଯେନ ଆନ୍ଦ୍ର ସମୀରଣେ
 ତୋମାର ଆହାନ ବାଜେ ! ହୁଅଥେର ବେଷ୍ଟନେ
 ହର୍ଦିନ ରଚିଲ ଆଜି ନିବିଡ଼ ନିର୍ଜନ,
 ଓହୋଙ୍କ ଆଜି ତୋମା ମାଥେ ଏକାନ୍ତ ଘିଲନ !

୮୬

ଦୀର୍ଘକାଳ ଅନାବୁଣ୍ଡି, ଅତି ଦୀର୍ଘକାଳ
ହେ ଇନ୍ଦ୍ର, ହଦସେ ଯମ ! ଦିକ୍-ଚକ୍ରବାଲ
ଭୟକର ଶୃଙ୍ଗ ହେବି, ନାହିଁ କୋନ ଥାନେ
ସରମ ମଜୁଲ ବେଥା,—କେହ ନାହିଁ ଆନେ
ନବ-ବାରି-ବର୍ଷଗେର ଶାମଲ ସଂବାଦ !

ଯଦି ଇଚ୍ଛା ହୟ, ଦେବ, ଆନ ବଜ୍ରନାନ୍ଦ
 ପ୍ରଳୟ-ମୁଖର ହିଂସ୍ର ଘାଟକାର ସାଥେ !
 ପଲେ ପଲେ ବିଦ୍ୟାତେର ବକ୍ର କ୍ଷାଘାତେ
 ସତ୍କିତ କର ମୋର ଦିକ୍ ଦିଗନ୍ତର !
 ସଂହର ସଂହର, ପ୍ରଭୋ, ନିଷ୍ଠକ ପ୍ରଥର
 ଏହି ରୁଦ୍ର, ଏହି ବ୍ୟାପ୍ତି, ଏ ନିଃଶବ୍ଦ ଦାହ,
 ନିଃସହ ଲୈରାଶ୍ର ତାପ ! ଚାହ ନାଥ ଚାହ
 ଜନନୀ ଯେମନ ଚାହେ ସଜ୍ଜନ ନୟାନେ,
 ପିତାର କ୍ରୋଧେର ଦିନେ, ମସ୍ତାନେର ପାନେ !

୮୭

ଆମାର ଏ ମାନସର କାନନ କାଙ୍ଗଳ
 ଶୀଘ୍ର ଶୁଣ ବାହ ମେଲି' ବହ ଦୀର୍ଘକାଳ
 ଆଛେ ତୁନ୍ଦ ଉର୍କ ପାନେ ଚାହି' ! ଓହେ ନାଥ,
 ଏ ବୃଦ୍ଧ ମଧ୍ୟାହ୍ନ ମାଝେ କବେ ଅକଞ୍ଚାଂ
 ପଥିକ ପବନ କୋନ୍ ଦୂର ହତେ ଏମେ
 ବ୍ୟାଗ୍ର ଶାଖା ପ୍ରଶାଖାଯ ଚକ୍ରର ନିମେଷେ
 କାନେ କାନେ ରଟାଇବେ ଆନନ୍ଦମନ୍ୟର,
 ଅତୀକାର ପୂର୍ବକିମ୍ବା ବନ ବନାନ୍ତର !

ଗନ୍ତୀର ମାଟିଃ ମଞ୍ଜ କୋଥା ହଜେ ବହେ
 ତୋମାର ପ୍ରସାଦପୁଞ୍ଜ ସନ ସମାରୋହେ
 ଫେଲିବେ ଆଛୁବ କରି' ନିବିଡ଼ଚାମାୟ !
 ତାର ପରେ ବିପୁଳ ବର୍ଣ୍ଣ ! ତାର ପରେ
 ପରଦିନ ପ୍ରଭାତେର ସୌମ୍ୟ ରବିକରେ
 ରିକ୍ତ ମାଳକ୍ଷେର ମାଝେ ପୂଜା-ପୁଞ୍ଜାଳି
 ନାହି ଜାନି କୋଥା ହତେ ଉଠିବେ ବିକାଶ' !

୮୪

ଏ କଥୀ ଶାମିବ ଆମି ଏକ ହତେ ହୁଇ
 କେମନେ ସେ ହତେ ପାରେ ଜାନି ନା କିଛୁଇ !
 କେମନେ ସେ କିଛୁ ହୟ, କେହ ହୟ କେହ,
 କିଛୁ ଥାକେ କୋନକପେ, କାରେ ବଲେ ଦେହ,
 କାରେ ବଲେ ଆସ୍ତା ମନ, ସୁଖିତେ ନା ପେରେ'
 ଚିରକାଳ ନିରଥିବ ବିଶ ଜୁଗତେରେ
 ନିଷ୍ଠକ ନିର୍ବୀକ ଚିତ୍ତେ !

ବାହିରେ ଯାହାର

କିଛୁତେ ନାହିଁବ ଯେତେ ଆଦି ଅନ୍ତ ତାର-

ଅର୍ଥ ତାର ତତ୍ତ୍ଵ ତାର ବୁଝିବ କେମନେ

ନିମେଷେର ତରେ ? ଏହି ଶୁଦ୍ଧ ଜାଣି ମନେ

ଶୂନ୍ୟ ସେ, ମହାନ୍ ସେ, ମହା ଭୟକ୍ଷର,

ବିଚିତ୍ର ସେ, ଅଜ୍ଞେୟ ସେ, ଯମ ମନୋହର !

ଇହା ଜାନି, କିଛୁଇ ନା ଜାନିଯା ଅଜ୍ଞାତେ

ନିଧିଲେର ଚିତ୍ତସ୍ଥୋତ ଧାଇଛେ ତୋମାତେ !

୮୯

ଜୀବନେର ମିଥହାରେ ପଶିଲୁ ଯେ କ୍ଷଣେ
 ଏ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ସଂସାରେ ମହା ନିକେତନେ,
 ଦେ କ୍ଷଣ ଅଞ୍ଜାତ ମୋର । କୋନ୍ତି ଶକ୍ତି ମୋରେ
 ଫୁଟାଇଲ ଏ ବିପୁଳ ରହଣେର କ୍ରୋଡ଼େ
 ଅର୍ଦ୍ଧରାତ୍ରେ ମହାରଣ୍ୟ ମୁକୁଲର ମତ ?

ତବୁ ତ ପ୍ରଭାତେ ଶିର କରିଯା ଉନ୍ନତ
 ସଥନି ନୟନ ମେଲି' ନିରଧିମୁ ଧରା
 କନ୍ଦକକିରଣ-ଗୀଥା ନୀଳାନ୍ଧର-ପରା,
 ନିରଧିମୁ ଛୁଥେ ଦୁଃଖେ ଖଚିତ ସଂସାର,
 ତଥନି ଅଜ୍ଞାତ ଏହି ରହ୍ୟ ଅପାର
 ନିମେଷେଇ ମନେ ହଳ ମାତୃବନ୍ଧସମ
 ନିତାନ୍ତଇ ପରିଚିତ ଏକାନ୍ତଇ ମମ !
 ରୂପହୀନ ଜ୍ଞାନାତୀତ ଭୌଷଣ ଶକ୍ତି
 ଧରେଛେ ଆମାର କାହେ ଜନନୀ ମୂରଠି !

୨୦

ମୃତ୍ୟୁ ଅଞ୍ଜାତ ମୋର ! ଆଜି ତାର ତରେ
 କ୍ଷଣେ କ୍ଷଣେ ଶିହରିଯା କୌପିତେଛି ଡରେ !
 ସଂସାରେ ବିଦାୟ ଦିତେ ଆଁଥି ଛଳଛଳି'
 ଜୀବନ ଆକଢ଼ି' ଧରି ଆପନାର ବଳି'
 ହୁଇ ତୁମେ !

ওরে মৃচ্ছ, জীবন সংসার
 কে করিয়া রেখেছিল এত আগমার
 জনম-মুহূর্ত হতে তোমার অজ্ঞাতে,
 তোমার ইচ্ছার পূর্বে ? মৃত্যুর প্রভাতে
 মেই অচেনার মুখ হেরিবি আবার
 মৃহূর্তে চেনার মত ! জীবন আমার
 এত ভালবাসি বলে হয়েছে প্রত্যয়
 মৃত্যুরে এমনি ভালবাসিব নিশ্চয় !
 স্তন হতে তুলে নিলে কাঁদে শিশু ডরে,
 মৃহূর্তে আশাস পায় গিয়ে স্তনাস্তরে !

ବୈବେଷ୍ଟ ।

୨୫

୯୧

ବାସନାରେ ଥର୍ବ କରି' ଦାଓ, ହେ ପ୍ରାଣେଶ !
ମେ ଶୁଦ୍ଧ ସଂଗ୍ରାମ କରେ ଲାଯେ ଏକ ଲୋଶ
ବୃହତେର ମାଥେ ! ପଣ ରାଖିଯା ନିଖିଳ
ଜିନିଯା ନିତେ ମେ ଚାହେ ଶୁଦ୍ଧ ଏକତିଳ !
ବାସନାର ଶୁଦ୍ଧ ରାଜ୍ୟ କରି ଏକାକାର
ଦାଓ ମୋରେ ସନ୍ତୋଦେର ମହା ଅଧିକାର !

୨୬

ଅଧାଚିତ ସେ ସମ୍ପଦ ଅଜ୍ଞ ଆକାରେ
ଉଥାର ଆଲୋକ ହତେ ନିଶାର ଆଁଧାରେ
ଜଳେ ଶୁଳେ ରଚିଆଛେ ଅନ୍ତ ବିଭବ—
ମେହି ସର୍ବଲଭ୍ୟ ଶୁଖ ଅମୂଳ୍ୟ ହର୍ବତ
ସବ ଚେଯେ ! ମେ ମହା ସହଜ ଶୁଖର୍ଥାନି
ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶତଦଳ ସମ କେ ଦିବେ ଗୋ ଆନି
ଜଳ ଶୁଳ ଆକାଶେର ମାଝଥାନ ହତେ,
ତାମାହିଯା ଆପନାରେ ସହଜେର ଶ୍ରୋତେ !

୯୨

শঙ্ক-দন্ত ସାର୍ଥଲୋଭ ମାରୀର ମତନ
 ଦେଖିତେ ଦେଖିତେ ଆଜି ସିରିଛେ ଭୁବନ !
 ଦେଶ ହତେ ଦେଶାସ୍ତରେ ଶ୍ପର୍ଶବିସ ତାର
 ଶାନ୍ତିମୟ-ପଣ୍ଡି ସତ କରେ ଛାରଥାର !
 ଯେ ପ୍ରଶାନ୍ତ ସରଳତା ଭାନେ ସମୁଜ୍ଜ୍ବଳ,
 ମେହେ ଯାହା ରସମିକ, ମନ୍ତ୍ରୋଷେ ଶୀତଳ,
 ଛିଲ ତାହା ଭାରତେର ତପୋବନତଳେ ;

ବଞ୍ଚିଭାଗହୀନ ମନ ସର୍ବ ଅଲେଖଳେ
 ପରିବାପ୍ତ କରି' ଦିତ ଉଦାର କଳ୍ୟାଣ,
 ଜଡ଼େ ଜୌବେ ମର୍ବତୃତେ ଅବାରିତ ଧାନ
 ପଶିତ ଆଶ୍ରୀଯକୁପେ ! ଆଜି ତାହା ନାଶି
 ଚିନ୍ତ ଯେଥା ଛିଲ ସେଥା ଏଲ ଦ୍ରବାରାଶି,
 ତୃପ୍ତ ଯେଥା ଛିଲ ସେଥା ଏଲ ଆଡ଼ମ୍ବର,
 ଶାନ୍ତି ଯେଥା ଛିଲ ସେଥା ସ୍ଵାର୍ଥେର ସମର ।

୯୭

କୋରୋ ନା କୋରୋ ନା ଲଜ୍ଜା, ହେ ଭାରତବାଁ,
 ଶକ୍ତିମଦମତ ଓଇ ବଣିକ୍ରବିଜ୍ଞାନୀ
 ଧର୍ମପୁଣ୍ୟ ପଚିମେର କଟାଙ୍ଗମନ୍ତ୍ରଥେ
 ଶ୍ରୀ ଉତ୍ତରୀୟ ପରି' ଶାନ୍ତ ସୌମ୍ୟମୁଖେ
 ମରଳ ଜୀବନଥାନି କରିତେ ବହନ ।

ଶୁଣୋ ନା କି ବଳେ ତାରୀ, ତବ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଧନ
 ଥାକୁକ ହଦୟେ ତବ, ଥାକୁ ତାହ ଘରେ,
 ଥାକୁ ତାହା ସ୍ଵପ୍ରସନ୍ନ ଲଳାଟେର ପରେ
 ଅନୁଶ୍ରୁତ ମୁକୁଟ ତବ ! ଦେଖିତେ ଯା' ବଡ,
 ଚକ୍ର ଯାହା ଶ୍ରୂପକାର ହଇଯାଛେ ଜଡ,
 ତାରି କାହେ ଅଭିଭୂତ ହୟେ ବାରେ ବାରେ
 ଲୁଟୋଯୋ ନା ଆପନାଯ ! ସାଧୀନ ଆହାରେ
 ଦାରିଦ୍ର୍ୟେର ସିଂହାସନେ କର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ,
 ରିକ୍ତତାର ଅବକାଶେ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି' ଚିତ ।

୨୪

ହେ ଭାରତ, ମୁପତିରେ ଶିଥାଯେଛ ତୁମି
 ତ୍ୟକ୍ତିତେ ମୁକୁଟ, ଦଙ୍ଗ, ସିଂହାସନ, ତୁମି,
 ଧରିତେ ଦରିଦ୍ରବେଶ; ଶିଥାଯେଛ ବୀରେ
 ଧର୍ମ୍ୟଦେଶ ପଦେ ପଦେ କ୍ଷମିତେ ଅରିବେ,
 ଭୁଲି ଜୟ ପରାଜୟ ଶର ସଂହରିତେ ।
 କମ୍ରୀରେ ଶିଥାଲେ ତୁମି ଘୋଗ୍ୟୁକ୍ତ ଚିତେ
 ସର୍ବଫଳସ୍ଫୁର୍ତ୍ତା ଓକ୍ତେ ଦିତେ ଉପହାର !
 ଗୃହୀରେ ଶିଥାଲେ ଗୃହ କରିତେ ବିନ୍ଦାର
 ଅତିବେଶୀ ଆୟୁବନ୍ଧ ଅତିଧି ଅନାଦେ

ତୋଗେରେ ବୈଧେଛ ତୁମি ସଂସମେର ଶାଥେ,
 ନିର୍ମଳ ବୈରାଗ୍ୟ ଦୈତ୍ୟ କରେଛ ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ,
 ସମ୍ପଦେରେ ପୁଣ୍ୟକର୍ମେ କରେଛ ମନ୍ତ୍ରଳ,
 ଶିଖାଯେଛ ସାର୍ଥ ତ୍ୟଜି' ସର୍ବ ହୃଦୟେ ସୁଧେ
 ସଂସାର ରାଧିତେ ନିତ୍ୟ ଅକ୍ଷେର ସମ୍ମାନେ !

୯୫

ହେ ଭାରତ, ତବ ଶିକ୍ଷା ଦିଯେଛେ ସେ ଧନ,
ବାହିରେ ତାହାର ଅତି ଶୁଭ ଆୟୋଜନ,
ଦେଖିତେ ଦୀନେର ମତ, ଅନ୍ତରେ ବିଶ୍ଵାର
ତାହାର ଗ୍ରିଷ୍ମର୍ଯ୍ୟ ଯତ !

ଆଜି ସଭ୍ୟାତାର
 ଅନ୍ତହୀନ ଆଡ଼ସରେ, ଉଚ୍ଚ ଆକାଶନେ,
 ଦୁରିତ-କୁଦିର-ପୁଷ୍ଟ ବିଳାସ-ଲାଲନେ,
 ଅଗଗ୍ୟ ଚକ୍ରେର ଗର୍ଜେ ମୁଖର ସର୍ପର
 ଲୋହବାହ ଦାନବେର ଭୀଷଣ ବର୍ବର
 କୁଦ୍ରରଙ୍ଗ-ଅପିନ୍ଦୀଷ ପରମ ସ୍ପର୍ଦ୍ଧାୟ
 ନିଃସଂକୋଚେ ଶାନ୍ତିଚିତ୍ତେ କେ ଧରିବେ, ହାସ୍,
 ନୀରବ-ଗୋରବ ଦେଇ ମୌଯ ଦୀନବେଶ
 ଝୁବିରଳ—ନାହି ଥାହେ ଚିନ୍ତାଚୌଲେଶ !
 କେ ରାଖିବେ ଭରି' ନିଜ ଅନ୍ତର-ଆଗାର
 ଆଯାର ସମ୍ପଦରାଶି ମଙ୍ଗଳ ଉଦ୍ବାର !

୯୬

ଅଞ୍ଚରେର ମେ ସମ୍ପଦ ଫେଲେଛି ହାରାଯେ ।
 ତାଇ ମୋରା ଲଜ୍ଜାନତ ; ତାଇ ସର୍ବ ଗାନ୍ଧେ
 କୁଧାର୍ତ୍ତ ହର୍ଭର ଦୈନ୍ୟ କରିଛେ ଦଂଶନ ;
 ତାଇ ଆଜି ବ୍ରାହ୍ମଣେର ବିରଳ ବସନ
 ସମ୍ମାନ ବହେ ନା ଆର ; ନାହି ଧ୍ୟାନବଳ
 ଶୁଦ୍ଧ ଜପମାତ୍ର ଆଛେ ; ଶୁଚିତ୍ କେବଳ,
 ଚିନ୍ତହିନ ଅର୍ଥହିନ ଅଭ୍ୟଙ୍କ ଆଚାର ;

ମନ୍ତ୍ରୋଧେର ଅନ୍ତରେତେ ବୀର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ ଆର,
 କେବଳ ଜଡ଼ବପୁଞ୍ଜ ;—ଧର୍ମ ପ୍ରାଗଛୀନ
 ଭାରସମ ଚେପେ ଆଛେ ଆଡ଼ିଷ୍ଟ କର୍ତ୍ତିନ !
 ତାଇ ଆଜି ଦଲେ ଦଲେ ଚାଇ ଛୁଟିବାରେ
 ପଶ୍ଚିମେର ପରିତାଙ୍କ ବନ୍ଦ ଲୁଟିବାରେ
 ଲୁକାତେ ପ୍ରାଚୀନ ଦୈତ୍ୟ ! ବୃଥା ଚେଷ୍ଟା, ଭାଇ,
 ଦବ ମଜ୍ଜା ଲଜ୍ଜାଭରା, ଚିନ୍ତ ସେଥା ନାହିଁ !

୯୭

ଶକ୍ତି ମୋର ଅତି ଅଳ୍ପ, ହେ ଦୀନବଂସନ,
 ଆଶା ମୋର ଅଳ୍ପ ନହେ ! ତବ ଜଳଶ୍ଵଳ
 ତବ ଜୀବଲୋକ ମାଝେ ବେଥା ଆମି ସାଇ
 ସେଥାଯି ଦୌଡ଼ାଇ ଆମି ସର୍ବତ୍ରଇ ଚାଇ
 ଆମାର ଆପନ ହାନ ! ଦାନଗତ୍ରେ ତବ
 ତୋମାର ନିଧିଲଥାନି ଆମି ଲିଖି ଲାବ !

୧୭

ଆପନାରେ ନିଶିଦିନ ଆପନି ବହିଯା
 ପ୍ରତିକ୍ଷଣେ କ୍ଳାନ୍ତ ଆମି ! ଶ୍ରାନ୍ତ ମେଇ ହିଯା
 ତୋମାର ସବାରେ ମାଝେ କରିବ ସ୍ଥାପନ
 ତୋମାର ସବାରେ କରି' ଆମାର ଆପନ !
 ନିଜ କୁଦ୍ର ହୁଏ ସୁଖ ଜଳୟଟ ମମ
 ଚାପିଛେ ଛର୍ଭର ଭାର ମନ୍ତ୍ରକୋତ ମମ,
 ଭାଟି' ତାହା, ଡୁବ ଦିବ ବିଶ୍ଵମିଶ୍ର ନୌରେ,
 ମହଜେ ବିପୁଲ ଜଳ ବହି' ଯାବେ ଖିବେ !

୧୮

ମାଝେ ମାଝେ କହୁ ସବେ ଅବସାଦ ଆସି’
 ଅନ୍ତରେର ଆଲୋକ ପଳକେ ଫେଲେ ଗ୍ରାସି’,
 ମନ୍ଦ ପଦେ ସବେ ଶ୍ରାନ୍ତି ଆସେ ତିଲ ତିଲ
 ତୋମାର ପୁଜାର ବୃକ୍ଷ କରେ ମେ ଶିଥିଲ
 ତ୍ରିଯମାଣ—ତଥନୋ ନା ଯେନ କରି ଭୟ,
 ତଥନୋ ଅଟିଲ ଆଶା ଯେନ ଜେଗେ ରୟ
 ତୋମା ପାନେ !

তোমা পরে করিয়া নির্ভর
 সে শাস্তির রাত্রে যেন সকল অস্তর
 নির্ভয়ে অর্পণ করি পথধূলি তলে,
 নিদ্রারে আহ্বান করি ! প্রাণপণ বলে
 ক্লান্ত চিত্তে নাহি তুলি ক্ষীণ কলরব
 তোমার পূজার অতি দরিদ্র উৎসব !
 রাত্রি এনে দাও তুমি দিবসের চোখে,
 আবার জাগাতে তারে নবীন আলোকে !

୯୯

ତେବେ କାହେ ଏହି ମୋର ଶୈଖ ନିବେଦନ—
 ସକଳ ଜୀଗତା ମମ କରଇ ଛେଦନ
 ଦୃଢ଼ବଲେ, ଅନ୍ତରେର ଅନ୍ତର ହଇତେ
 ପ୍ରଭୁ ମୋର ! ବୀର୍ଯ୍ୟ ଦେହ ସୁଥେର ସହିତେ,
 ସୁଥେରେ କଠିନ କରି' ! ବୀର୍ଯ୍ୟ ଦେହ ଛୁଥେ,
 ସାହେ ଦୃଢ଼ ଆପନାରେ ଶାନ୍ତଶିତ ମୁଖେ
 ପାରେ ଉପେକ୍ଷିତେ । ଭକ୍ତିରେ ବୀର୍ଯ୍ୟ ଦେହ

କର୍ଷେ ସାହେ ହସ ମେ ସଫଳ. ଶ୍ରୀତି ମେହ
 ପୁଣ୍ୟ ଓଠେ କୁଟି' ! ବୀର୍ଯ୍ୟ ଦେହ, କୃତ୍ରି ଜନେ
 ନା କରିତେ ହୀନ ଜ୍ଞାନ,—ବଲେର ଚରଣେ
 ନା ଲୁଟ୍ଟିତେ ! ବୀର୍ଯ୍ୟ ଦେହ, ଚିତ୍ତରେ ଏକାକୀ
 ପ୍ରତାହେର ତୁଛତାର ଉର୍କେ ଦିତେ ରାଖି' !
 ବୀର୍ଯ୍ୟ ଦେହ ତୋମାର ଚରଣେ ପାତି' ଶିର
 ଅହନିଶ ଆପନାରେ ରାଖିବାରେ ସ୍ଥିର !

୧୦୦

ମୁଖୀରେ ମୋରେ ରାଧିଆଛ ଯେହି ସରେ
 ମେହି ସରେ ରବ ମକଳ ତଃଖ ତୁଲିଆ !
 କରନ୍ତା କରିଆ ନିଶଦିନ ନିଜ କରେ
 ରେଖେ ଦିଯୋ ତାର ଏକଟ ହୃଦାର ଖୁଲିଆ !
 ମୋର ସବ କାଜେ ମୋର ସବ ଅବସରେ
 ମେ ହୃଦାର ର'ବେ ତୋମାର ପ୍ରବେଶ ତରେ,
 ମେଥା ହତେ ବାୟୁ ବହିବେ ହଦୟ ପରେ
 ଚରଣ ହଇତେ ତବ ପଦରଙ୍ଗ ତୁଳିଆ !
 ମେ ହୃଦାର ଖୁଲି ଆସିବେ ତୁମି ଏ ସରେ,
 ଆମି ବାହିରିବ ମେ ହୃଦାର ଥାନି ଖୁଲିଆ !

আর যত স্বৰ্থ পাই বা না পাই, তবু
 এক স্বৰ্থ শুধু মোর তরে তুমি রাখিয়ো !
 সে স্বৰ্থ কেবল তোমার আমার, প্রত্ৰ,
 সে স্বৰ্থের পরে তুমি জাগ্রত থাকিয়ো !
 তাহারে না ঢাকে আর যত স্বৰ্থগুলি,
 সংসাৰ যেন তাহাতে না দেয় ধূলি,
 সব কোলাহল হতে তারে তুমি তুলি'
 যতন কৱিয়া আপন অকে ঢাকিয়ো !
 আর যত স্বৰ্থে ভৱক ভিক্ষাঘূলি
 সেই এক স্বৰ্থ মোর তরে তুমি রাখিয়ো !

যত বিশ্বাস তেড়ে তেড়ে যায়, স্বামী,
 এক রিখাম রহে যেন চিতে লাগিয়া !
 যে অনল তাপ যখনি সহিব আমি
 দেয় যেন তাহে তব নাম বুকে দাগিয়া !
 দুখ পশে যবে মৰ্মের মাৰথানে
 তোমার লিখন-স্বাক্ষৰ যেন আনে !
 কুক্ষ বচন যতই আঘাত হানে
 সুকল আঘাতে তব সুর উঠে জাগিয়া !
 শুত বিশ্বাস তেড়ে যদি যাব প্রাণে
~~বিশ্বাসে~~ রহে যেন মন লাগিয়া !
